EDIȚIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

المحجة في سير الدلجة

Al-Maḥajjah fī Sayr al-Duljah

Calea către Allah

Ibn Rajab al-Ḥanbalī

INSTITUTUL TAWHID
tawhid.ro

Ibn Rajab al-Ḥanbalī

Calea către Allah

المحجة في سير الدلجة

Al-Maḥajjah fī Sayr al-Duljah

Institutul Tawhid
România · 2026

Titlul original: المحجة في سير الدلجة
Ediția I
© Institutul Tawhid, 2026, pentru traducerea în limba română.
Textul coranic arab: Tanzil Project, Uthmani v1.1, © 2007–2026 Tanzil Project, CC BY 3.0 · https://tanzil.net.
Ediția-sursă: Ibn Rajab al-Ḥanbalī, Al-Maḥajjah fī Sayr al-Duljah, în Majmūʿ Rasāʾil al-Ḥāfiẓ Ibn Rajab al-Ḥanbalī, vol. IV, pp. 391–441. Ediție îngrijită de Abū Muṣʿab Ṭalʿat ibn Fuʾād al-Ḥalwānī. Al-Fārūq al-Ḥadīthah, ediția I, 1425 H / 2004.
Institutul Tawhid · https://www.tawhid.ro

Cuprins

Faptele și mila lui Allah 1
Temeiul măreț 3
Înțelesul prepoziției din verset și din hadith 4
Lauda adusă lui Allah și fiecare binecuvântare 6
Binecuvântările și lauda adusă lui Allah 8
Paradisul și faptele sunt un dar al lui Allah 9
Dreptatea și mila Sa în fericire și nefericire 9
Ce trebuie să înțeleagă robul 14
Recunoștința pentru darul faptelor bune 14
Faptele nu dau un drept la izbăvire 15
Recunoașterea harului lui Allah 16
Cum caută robul izbăvirea și reușita 16
Faptele iubite de Allah și cumpătarea 18
Îndreptarea și apropierea de ceea ce este drept 21
Prin ce i-au întrecut companionii pe cei de după ei 22
O regulă măreață 23
Ușurări cuprinse în rânduiala religiei 24
Ceasurile înaintării către Allah 26
Măsura care duce la țintă 32
Calea dreaptă și apropierea de Allah 35
Faptele sunt judecate după încheierea lor 36
Meritul apropierii robului de Allah 37
Cele două feluri ale ajungerii la Allah 38
Islamul, credința și desăvârșirea adorării 40
Meritul dimineții și al serii și ținta lor 44
Cel legat de Viața de Apoi și cel legat de această lume 45
Faptele în fața socotelii 47
Când faptele ajung pulbere risipită 48
Grija acestei lumi și nefericirea Vieții de Apoi 52
Luați seama, luați seama! 53
Glosar 55
Bibliografie 56
Indice 57

Faptele și mila lui Allah

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

În numele lui Allah, Cel Milostiv, Îndurător.

Al-Bukhārī, Allah să aibă milă de el, a consemnat în Ṣaḥīḥ-ul său relatarea lui Abū Hurayrah, Allah să fie mulțumit de el, potrivit căreia Profetul ﷺ a spus: „Faptele nu îl vor izbăvi pe niciunul dintre voi." Ei au întrebat: „Nici pe tine, Trimis al lui Allah?" A răspuns: „Nici pe mine, dacă Allah nu mă cuprinde în mila Sa. Urmăriți ceea ce este drept și apropiați-vă de el! Înaintați dimineața, seara și o parte din noapte! Cumpătare, cumpătare, și veți ajunge!"[1]

El a consemnat-o și în alt loc din cartea sa, astfel: „Această religie este ușoară. Oricine încearcă să se întreacă cu religia va fi copleșit de ea. Urmăriți ceea ce este drept, apropiați-vă de el și primiți vestea bună! Ajutați-vă de începutul zilei, de sfârșitul ei și de o parte din noapte!"[2]

A consemnat, de asemenea, de la ʿĀ'ishah, Allah să fie mulțumit de ea, că Profetul ﷺ a spus: „Urmăriți ceea ce este drept, apropiați-vă de el și primiți vestea bună, căci faptele nu vor face pe nimeni să intre în Paradis." Ei au întrebat: „Nici pe tine, Trimis al lui Allah?" A răspuns: „Nici pe mine, dacă Allah nu mă cuprinde în iertarea și mila Sa."[3]

1 Al-Bukhārī, nr. 6463.
2 Al-Bukhārī, nr. 39.
3 Al-Bukhārī, nr. 6467.

Tot de la ea a consemnat că Profetul ﷺ a spus: „Urmăriți ceea ce este drept și apropiați-vă de el! Să știți că faptele nu îl vor face pe niciunul dintre voi să intre în Paradis și că faptele cele mai iubite de Allah sunt cele împlinite cu statornicie, chiar dacă sunt puține."[4]

Aceste hadithuri nobile cuprind un temei măreț și o regulă importantă, din care se desprind felurite chestiuni privitoare la înaintarea și purtarea pe calea ce duce la Allah Preaînaltul.

4 Al-Bukhārī, nr. 6464.

Temeiul măreț

Acest temei este că faptele omului nu îl izbăvesc de Foc și nu îl fac să intre în Paradis. Toate acestea se dobândesc numai prin iertarea și mila lui Allah.
Nobilul Coran arată acest înțeles în multe locuri, precum cuvintele Celui Preaînalt:

﴿فَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ وَأُخۡرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِمۡ وَأُوذُواْ فِي سَبِيلِي وَقَٰتَلُواْ وَقُتِلُواْ لَأُكَفِّرَنَّ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَلَأُدۡخِلَنَّهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ﴾

„Celor care au emigrat, au fost alungați din casele lor, au suferit pe calea Mea, au luptat și au fost uciși, le voi șterge negreșit faptele rele și îi voi face să intre în grădini pe sub care curg râuri."

Coran, 3:195

Și cuvintele Sale:

﴿يُبَشِّرُهُمۡ رَبُّهُم بِرَحۡمَةٖ مِّنۡهُ وَرِضۡوَٰنٖ وَجَنَّٰتٖ لَّهُمۡ فِيهَا نَعِيمٞ مُّقِيمٞ﴾

„Domnul lor le vestește milă de la El, mulțumire și grădini în care vor avea parte de desfătare neîntreruptă."

Coran, 9:21

Și cuvintele Sale:

﴿تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ﴾

„Credeți în Allah și în Trimisul Său și luptați pe calea lui Allah cu averile și cu sufletele voastre. Aceasta este mai bine pentru voi, dacă ați ști. El vă va ierta păcatele și vă va face să intrați în grădini pe sub care curg râuri."

Coran, 61:11-12

El a asociat intrarea în Paradis și izbăvirea de Foc cu iertarea și mila, arătând astfel că nimic din acestea nu se dobândește fără iertarea și mila lui Allah.

Unul dintre înaintași a spus: *„Viața de Apoi înseamnă fie iertarea lui Allah, fie Focul, iar această lume înseamnă fie ocrotirea lui Allah, fie pieirea."*

Când era pe moarte, Muḥammad ibn Wāsiʿ își lua rămas-bun de la prietenii săi, spunând: *„Pacea fie asupra voastră! Plec spre Foc, dacă Allah nu mă iartă."*

Înțelesul prepoziției din verset și din hadith

În ce privește cuvintele Celui Preaînalt:

﴿وَتِلْكَ ٱلْجَنَّةُ ٱلَّتِىٓ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

„Acesta este Paradisul pe care l-ați primit ca moștenire pentru ceea ce ați făcut."

Coran, 43:72

Și cuvintele Sale:

﴿كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَآ أَسْلَفْتُمْ فِى ٱلْأَيَّامِ ٱلْخَالِيَةِ﴾

„Mâncați și beți cu plăcere pentru ceea ce ați săvârșit în zilele trecute!"

Coran, 69:24

Învățații au avut două păreri despre înțelesul acestor cuvinte. Prima: intrarea în Paradis se face prin mila Sa, iar împărțirea treptelor se face potrivit faptelor. Ibn ʿUyaynah a spus: *„Ei considerau că izbăvirea de Foc se dobândește prin iertarea lui Allah, intrarea în Paradis prin harul Său, iar împărțirea treptelor prin fapte."*

A doua: prepoziția arabă folosită afirmativ în expresiile *„pentru ceea ce ați făcut"* și *„pentru ceea ce ați săvârșit în zilele trecute"* arată o cauză. Allah a făcut din fapte o cauză a intrării în Paradis.

În schimb, prepoziția negată în cuvintele Profetului ﷺ *„Faptele nu vor face pe nimeni să intre în Paradis"* arată un schimb sau o contraprestație. Înțelesul este că nimeni nu va dobândi dreptul de a intra în Paradis în schimbul unei fapte pe care o săvârșește. Astfel, el a înlăturat închipuirea celui care ar crede că Paradisul este prețul faptelor și că autorul lor dobândește, prin ele, un drept asupra lui Allah de a intra în Paradis, așa cum cel care plătește prețul unei mărfi dobândește dreptul ca proprietarul să i-o predea. A înlăturat această închipuire și a arătat că fapta, chiar dacă este o cauză a intrării în Paradis, se datorează ea însăși harului și milei lui Allah.

Intrarea a fost, așadar, atribuită harului, milei și iertării lui Allah, pentru că El este Cel Care, prin harul Său, a dăruit cauza și urmarea ei. Intrarea nu a fost pusă pe seama faptei în sine.

În Ṣaḥīḥ este relatat de la Profet ﷺ că Allah Preaînaltul spune Paradisului: „Tu ești mila Mea, prin care arăt milă cui voiesc dintre robii Mei."[5]

5 Al-Bukhārī, nr. 4850; Muslim, nr. 2846.

Robii nu au asupra Lui vreun drept pe care El li l-ar datora,
dar nici strădania lor nu se pierde la El.
Dacă sunt pedepsiți, este prin dreptatea Sa; dacă sunt desfătați,
este prin harul Său: El este Cel Generos, Nemărginit.

Lauda adusă lui Allah și fiecare binecuvântare

Dacă s-ar obiecta că Ḥabīb ibn al-Shahīd a relatat de la al-Ḥasan că a spus: *„«Laudă lui Allah» este prețul fiecărei binecuvântări, iar «Nu există divinitate vrednică de adorare în afară de Allah» este prețul Paradisului”*, răspundem astfel.

Acest înțeles a fost relatat și ca vorbă atribuită Profetului ﷺ în hadithuri de la Anas, Abū Dharr și alții, deși lanțurile lor de transmitere prezintă slăbiciuni.[6] Îl susțin cuvintele lui Allah, Preaputernicul și Mărețul:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ
ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ
حَقًّا فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ وَٱلْقُرْءَانِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ
ٱللَّهِ ۚ فَٱسْتَبْشِرُوا۟ بِبَيْعِكُمُ ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ
ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ﴾

6 Al-Daylamī l-a menționat în Musnad al-Firdaws, nr. 2548. Nu a fost identificată relatarea de la Abū Dharr.

„Allah a cumpărat de la credincioși sufletele și averile lor, dându-le în schimb Paradisul. Ei luptă pe calea lui Allah, ucid și sunt uciși. Este o promisiune adevărată, pe care El Și-a luat-o în Tora, în Evanghelie și în Coran. Și cine își ține mai bine legământul decât Allah? Bucurați-vă de schimbul pe care l-ați încheiat cu El! Aceasta este izbânda cea mare."

Coran, 9:111

El a făcut, așadar, din Paradis un preț al sufletelor și averilor. Răspunsul este că Allah, Slăvitul și Preaînaltul, prin harul, mila, generozitatea, bunăvoința și dărnicia Sa, li S-a adresat robilor Săi, când i-a chemat să Îl asculte, potrivit formelor cunoscute și obișnuite de relaționare dintre ei. S-a înfățișat drept cumpărător și Cel Care primește un împrumut, iar pe ei i-a făcut vânzători și creditori ai Săi, pentru ca aceasta să îi îndemne și mai mult să răspundă chemării Sale și să se grăbească să Îl asculte. În realitate însă, toate acestea Îi aparțin și se datorează harului, binefacerii și milei Sale. Sufletele și averile sunt toate proprietatea Sa, după cum ne-a poruncit să spunem atunci când suntem loviți de nenorociri:

﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ﴾

„Noi Îi aparținem lui Allah și la El ne întoarcem."

Coran, 2:156

Cu toate acestea, El l-a lăudat pe cel care Îi oferă sufletul și averea sa și l-a numit vânzător și creditor al Său, asemenea cuiva care are o proprietate pe care o vinde sau o împrumută altuia care nu are niciun drept de proprietate asupra sa. Tot astfel, toate faptele se datorează harului și milei Sale. El le-a lăudat, le-a atribuit celui care le săvârșește și le-a socotit recunoștință din partea lor pentru binecuvântările Sale și o răsplătire a acestora.

Binecuvântările și lauda adusă lui Allah

Ibn Mājah a relatat de la Anas, ca vorbă atribuită Profetului ﷺ: „Când Allah îi dă unui rob o binecuvântare, iar acesta spune «Laudă lui Allah», ceea ce a oferit el este mai bun decât ceea ce a primit.”[7] La fel au spus ʿUmar ibn ʿAbd al-ʿAzīz, al-Ḥasan și alți înaintași.

Aceasta li s-a părut greu de înțeles multor învățați din trecut și din vremurile mai noi. Potrivit celor arătate mai sus însă, sensul este limpede: prin binecuvântări sunt avute în vedere cele lumești, iar lauda este o binecuvântare religioasă. Binecuvântările religioase sunt mai bune decât cele lumești. Dar, întrucât lauda este atribuită robului, fiind fapta pe care o săvârșește el, Allah l-a numit dăruitor al celei mai mari dintre cele două binecuvântări, ca răsplătire pentru cealaltă.

De aceea s-a transmis și această vorbă: „Laudă lui Allah cu o laudă pe măsura binecuvântărilor Sale, care îndepărtează pedepsele Sale și răspunde sporului dăruit de El.”[8] Din acest punct de vedere, lauda este un preț al Paradisului.

7 Ibn Mājah, nr. 3805. În al-Zawā'id, lanțul este apreciat ca ḥasan; există însă păreri diferite despre Shabīb ibn Bashr.

8 Al-Mundhirī l-a menționat în al-Targhīb, nr. 2448, ediția Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah, folosind formula „s-a relatat”, și l-a atribuit lui al-Bukhārī, în al-Ḍuʿafā'.

Paradisul și faptele sunt un dar al lui Allah

Privind lucrurile în profunzime, atât Paradisul, cât și faptele se datorează harului și milei lui Allah față de robii Săi credincioși. De aceea, oamenii Paradisului spun când intră în el:

﴿ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى هَدَىٰنَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَآ أَنْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ ﷺ لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِٱلْحَقِّ﴾

„Laudă lui Allah, Care ne-a călăuzit către aceasta! Noi nu am fi fost călăuziți dacă Allah nu ne-ar fi călăuzit. Trimișii Domnului nostru au venit cu adevărul.”

Coran, 7:43

Când ei recunosc binecuvântarea Lui asupra lor — Paradisul și cauzele lui, începând cu îndrumarea — și Îl laudă pe Allah pentru toate acestea, sunt răsplătiți cu o chemare:

﴿أَن تِلْكُمُ ٱلْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

„Acesta este Paradisul pe care l-ați primit ca moștenire pentru ceea ce ați făcut.”

Coran, 7:43

Faptele le-au fost astfel atribuite lor și li s-a mulțumit pentru ele.

Un înțeles asemănător se află în vorbele unuia dintre înaintași: *„Dacă robul păcătuiește și apoi spune: «Doamne, Tu ai hotărât aceasta pentru mine», Domnul său îi spune: «Tu ai păcătuit și tu ai fost neascultător.» Dar, dacă robul spune: «Doamne, eu am greșit, eu am făcut rău și eu am păcătuit», Allah spune: «Eu am hotărât și am rânduit aceasta pentru tine și Eu te iert.»”*

Dreptatea și mila Sa în fericire și nefericire

Un alt lucru care lămurește cuvintele Profetului ﷺ *„Faptele nu vor face pe nimeni să intre în Paradis”* sau *„Faptele nu îl vor izbăvi pe nimeni”* este că înmulțirea faptelor bune se datorează harului și

binefacerii lui Allah, Preaputernicul și Mărețul. El răsplătește o faptă bună de zece ori, apoi o înmulțește până la șapte sute de ori și de multe alte ori. Toate acestea vin din harul Său. Dacă ar răsplăti fapta bună doar cu echivalentul ei, așa cum face cu faptele rele, cele bune nu ar putea să le anuleze pe cele rele, iar omul ar pieri negreșit.

Ibn Masʿūd, Allah să fie mulțumit de el, a spus despre faptele bune: „Dacă omul este un prieten al lui Allah și îi rămâne greutatea unui fir de praf, Allah i-o înmulțește până când îl face să intre prin ea în Paradis. Dar, dacă este un nefericit, îngerul spune: «Doamne, faptele lui bune s-au sfârșit și au mai rămas mulți care au de cerut drepturi de la el!» El spune: «Luați din faptele lor rele, adăugați-le la ale lui și întocmiți-i apoi un înscris care să îl trimită în Foc.»”[9]

Devine astfel limpede că, celui căruia Allah îi voiește fericirea, îi înmulțește faptele bune, astfel încât cei nedreptățiți de el să își primească pe deplin drepturile din ele. Îi rămâne apoi greutatea unui fir de praf, care îi este înmulțită și prin care intră în Paradis. Aceasta se datorează harului și milei lui Allah.

În schimb, celui căruia Allah îi voiește nefericirea și care are oameni cu drepturi de cerut de la el nu îi sunt înmulțite faptele bune așa cum îi sunt înmulțite celui căruia îi voiește fericirea. Ele îi sunt înmulțite de zece ori și apoi împărțite celor nedreptățiți, care le primesc pe toate. Dacă unora încă le mai rămân drepturi de cerut, sunt aruncate asupra lui din faptele lor rele și intră prin ele în Foc. Aceasta este dreptatea Sa, iar cealaltă este harul Său.

De aceea, Yaḥyā ibn Muʿādh a spus: *„Când El Își revarsă harul, nimănui nu îi mai rămâne vreo faptă rea; iar când vine dreptatea Sa, nimănui nu îi mai rămâne vreo faptă bună.”*

De asemenea, s-a transmis în mod autentic că Profetul ﷺ a spus: „Cel căruia i se cercetează socoteala amănunțit piere.”[10]

9 Ibn al-Mubārak, al-Zuhd, nr. 1416; al-Ṭabarī, Tafsīr, 5/89–90 și 19/54–55. Ibn Kathīr, 1/498, îl atribuie lui Ibn Abī Ḥātim și al-Ṭabarī și precizează că o parte a acestei relatări are un text de sprijin într-un hadith autentic.

10 Al-Bukhārī, nr. 4939; Muslim, nr. 2876/80.

Într-o altă versiune: „este pedepsit”,[11] iar într-alta: „este înfrânt”.[12]

Abū Nuʿaym a consemnat de la ʿAlī, Allah să fie mulțumit de el, o relatare atribuită Profetului ﷺ: „Allah i-a revelat unui profet dintre profeții fiilor lui Israel: «Spune-le celor ascultători din comunitatea ta să nu se bizuie pe faptele lor. Căci, dacă iau un rob la socoteală în Ziua Judecății și voiesc să îl pedepsesc, îl pedepsesc. Și spune-le celor neascultători din comunitatea ta să nu se arunce singuri în pierzare, căci Eu iert păcatul cel mare, fără ca aceasta să Îmi fie greu.»”[13]

ʿAbd al-ʿAzīz ibn Abī Rawwād a spus: „Allah i-a revelat lui Dāwūd, pacea fie asupra lui: «Dāwūd, dă-le veste bună păcătoșilor și avertizează-i pe cei cu desăvârșită sinceritate!» El s-a mirat de aceasta și a spus: «Doamne, să le dau veste bună păcătoșilor și să îi avertizez pe cei cu desăvârșită sinceritate?!» El a răspuns: «Da. Dă-le veste bună păcătoșilor că niciun păcat pe care îl iert nu este prea mare pentru Mine. Și avertizează-i pe cei cu desăvârșită sinceritate că, dacă Îmi aplic dreptatea și socoteala vreunui rob, acesta piere.»”[14]

Ibn ʿUyaynah a spus: *„Cercetarea amănunțită înseamnă o urmărire necruțătoare, care nu lasă nimic necercetat.”*

Ibn Zayd a spus: *„Socoteala aspră este cea în care nu există nicio iertare, iar socoteala ușoară este cea în care îi sunt iertate păcatele și îi sunt primite faptele bune.”*

---

11 Al-Bukhārī, nr. 6536; Muslim, nr. 2876/79.

12 Al-Ḥākim, al-Mustadrak, 4/623.

13 Abū Nuʿaym, al-Ḥilyah, 4/195: relatare rară pe calea lui Abū ʿAbd al-Raḥmān, transmisă numai prin Abū Dāwūd al-Ḍumrī, iar de la acesta numai prin Mukhtār. Al-Ṭabarānī, al-Awsaṭ, nr. 4844, precizează că de la Abū ʿAbd al-Raḥmān al-Sulamī o transmite doar ʿAbd al-Aʿlā, numai prin ʿĪsā ibn Muslim, și că de la ʿAlī nu este cunoscută decât pe acest lanț. Al-Haythamī, al-Majmaʿ, 10/307: în lanț se află ʿĪsā ibn Muslim al-Ṭahawī; Abū Zurʿah l-a considerat slab, iar Abū Ḥātim a spus că nu este puternic, deși hadithurile lui se pot consemna. Ceilalți transmițători sunt de încredere, cu voia lui Allah.

14 Abū Nuʿaym, al-Ḥilyah, 8/195. Între Ibn Abī Rawwād și Dāwūd, pacea fie asupra lui, este o depărtare uriașă în timp.

Devine limpede astfel că robul nu are izbăvire fără iertare, îndurare, milă și trecerea cu vederea a greșelilor sale. Dacă unui rob i s-ar aplica dreptatea în întregime, el ar pieri.
Acest lucru este lămurit și de cuvintele Celui Preaînalt:

﴿ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ﴾

„Apoi, în Ziua aceea, veți fi întrebați negreșit despre desfătare."
Coran, 102:8

Acestea arată că oamenii vor fi întrebați despre binecuvântările acestei lumi și dacă au fost sau nu recunoscători pentru ele. Dacă i s-ar cere omului recunoștință pentru fiecare binecuvântare — sănătate și ocrotire, acoperirea neajunsurilor, un trup sănătos, simțuri întregi și un trai bun — și ar fi cercetat amănunțit pentru toate acestea, toate faptele sale nu ar ajunge să acopere recunoștința cuvenită nici măcar pentru o parte dintre ele. Celelalte binecuvântări ar rămâne fără recunoștința care li se cuvine, iar omul ar merita pedeapsa pentru aceasta.

Al-Kharāʾiṭī a consemnat în Kitāb al-Shukr de la ʿAbd Allāh ibn ʿAmr, ca vorbă atribuită Profetului ﷺ: „În Ziua Judecății, un rob va fi adus și va sta înaintea lui Allah, Preaputernicul și Mărețul. Allah va spune: «Priviți faptele robului Meu și binecuvântările Mele asupra lui!» Ei le vor privi și vor spune: «Nici măcar nu ajung la măsura uneia singure dintre binecuvântările Tale asupra lui.» El va spune: «Priviți faptele lui rele și pe cele bune!» Le vor privi și le vor găsi egale. Atunci El va spune: «Robul Meu, ți-am primit faptele bune, ți-am iertat faptele rele și ți-am dăruit binecuvântările Mele de care ai avut parte între acestea.»"[15]

15 Ibn Rajab îl menționează în Jāmiʿ al-ʿUlūm wa-l-Ḥikam, p. 244: „Al-Kharāʾiṭī l-a relatat cu un lanț care necesită examinare."

Al-Ṭabarānī a consemnat de la Ibn ʿUmar, Allah să fie mulțumit de amândoi, o relatare atribuită Profetului ﷺ: „Un om va veni în Ziua Judecății cu fapte care, dacă ar fi așezate pe un munte, l-ar îngreuna. Atunci va înainta una dintre binecuvântările lui Allah și aproape că le va epuiza pe toate, dacă Allah nu îl cuprinde în mila Sa."[16]

Ibn Abī al-Dunyā a consemnat de la Anas, Allah să fie mulțumit de el, o relatare atribuită Profetului ﷺ: „În Ziua Judecății vor fi aduse binecuvântările, faptele bune și cele rele. Allah îi va spune uneia dintre binecuvântările Sale: «Ia-ți dreptul din faptele lui bune!» Aceasta nu îi va lăsa nicio faptă bună, ci le va lua pe toate."[17]

Tot el a relatat, cu lanțul său, de la Wahb ibn Munabbih: *„Un rob L-a adorat cincizeci de ani. Allah i-a revelat: «Te-am iertat.» El a spus: «Doamne, de ce să mă ierți, dacă nu am păcătuit?» Atunci Allah a îngăduit să i se pună în mișcare o venă de la gât. Nu a dormit și nu s-a rugat. Când aceasta s-a liniștit, a adormit. Un înger a venit la el, iar el i s-a plâns de ceea ce îndurase din pricina pulsației acelei vene. Îngerul i-a spus: «Domnul tău, Preaputernicul și Mărețul, spune: Adorarea ta de cincizeci de ani este pe măsura liniștirii acestei vene.»"*

În Ṣaḥīḥ-ul lui al-Ḥākim, de la Jābir, Allah să fie mulțumit de el, este relatat de la Profet ﷺ, de la Jibrīl, pacea fie asupra lui: „Un rob L-a adorat pe Allah, Preaputernicul și Mărețul, cinci sute de ani, pe vârful unui munte din mare. Apoi I-a cerut Domnului său să îi ia sufletul în timp ce se prosterna. Jibrīl a spus: «Trecem pe lângă el când coborâm și când urcăm. Știm că în Ziua Judecății va fi înviat și pus înaintea lui Allah, Preaputernicul și Mărețul. Domnul va spune: ‹Faceți-l pe robul Meu să intre în Paradis prin mila Mea!›»"[18]

---

16 Al-Ṭabarānī, al-Muʿjam al-Kabīr, 12/13595. Al-Haythamī, 10/420: în lanț se află Ayyūb ibn ʿUtbah, care este slab.

17 Ibn Abī al-Dunyā, Kitāb al-Shukr, nr. 24. Ibn Rajab îl menționează în Jāmiʿ al-ʿUlūm wa-l-Ḥikam, p. 243, precizând că lanțul său prezintă slăbiciune.

18 Al-Ḥākim, al-Mustadrak, 4/250–251. Al-Ḥākim a apreciat lanțul ca autentic, spunând că Sulaymān ibn Haram era unul dintre asceții din Siria și că

„Robul va spune: «Prin faptele mele, Doamne!» Aceasta se va repeta de trei ori. Apoi Allah Preaînaltul le va spune îngerilor: «Cântăriți binecuvântările Mele asupra robului Meu în raport cu faptele sale!» Vor descoperi că binecuvântarea vederii îi cuprinde întreaga adorare de cinci sute de ani și că celelalte binecuvântări ale trupului rămân neacoperite. El va spune: «Duceți-l pe robul Meu în Foc!» Va fi târât spre Foc și va striga: «Doamne, fă-mă să intru în Paradis prin mila Ta!» Atunci îl va face să intre în Paradis." Jibrīl a spus: *„Lucrurile se dobândesc numai prin mila lui Allah, Muḥammad!"*

Ce trebuie să înțeleagă robul

Cel care înțelege cu adevărat aceste lucruri știe că faptele, oricât de mari ar fi, nu sunt prin ele însele de ajuns ca să îl izbăvească pe rob. Prin ele, el nu dobândește asupra lui Allah un drept de intrare în Paradis ori de izbăvire de Foc.

Atunci robul nu mai socotește că faptele lui îi ajung și încetează să se bizuie pe ele sau să își îndrepte privirea spre ele, chiar dacă sunt multe și bune. Ce să mai spunem despre cel care nu are multe fapte și ale cărui fapte nici nu sunt bune? Pe acesta ar trebui să îl preocupe gândul la lipsurile faptelor sale, căința pentru neajunsurile sale și cererea de iertare pentru ele.

Recunoștința pentru darul faptelor bune

Cel ale cărui fapte sunt bune și multe ar trebui să se îndeletnicească cu recunoștința pentru ele, căci acestea sunt unele dintre cele mai mari binecuvântări ale lui Allah asupra robului Său. El trebuie să răspundă cu recunoștință și să își vadă neajunsurile în felul în care Îi mulțumește.

Când Wuhayb ibn al-Ward era întrebat despre răsplata unei fapte, spunea: *„Nu întrebați despre răsplata ei, ci întrebați ce recunoștință Îi datorează pentru ea cel căruia i-a fost dat să o săvârșească."*

---

al-Layth ibn Sa'd nu relata de la necunoscuți. Al-Dhahabī l-a contrazis: „Nu, pe Allah! Sulaymān nu este un transmițător pe care să te poți bizui."

Abū Sulaymān spunea: *„Cum se poate mândri un om cu minte cu faptele sale? Fapta este doar una dintre binecuvântările lui Allah, Preaputernicul și Mărețul. El ar trebui să fie recunoscător și smerit. Numai qadariții se mândresc cu faptele lor."* Adică aceia care nu consideră că faptele robilor sunt create de Allah, Preaputernicul și Mărețul.

Faptele nu dau un drept la izbăvire

Cât de frumoase sunt vorbele lui Abū Bakr al-Nahshalī din ziua în care a murit Dāwūd al-Ṭā'ī! După îngroparea lui, Ibn al-Sammāk s-a ridicat și l-a lăudat pentru faptele sale bune, plângând. Oamenii plângeau cu el, îi dădeau dreptate și mărturiseau că toate laudele pe care i le aducea erau adevărate. Atunci Abū Bakr al-Nahshalī s-a ridicat și a spus: *„Allah, iartă-l, ai milă de el și nu îl lăsa în seama faptelor sale!"*

În Sunan Abī Dāwūd este relatat de la Zayd ibn Thābit, Allah să fie mulțumit de el, un hadith atribuit Profetului ﷺ: „Dacă Allah i-ar pedepsi pe locuitorii cerurilor Sale și pe locuitorii pământului Său, i-ar pedepsi fără să le facă vreo nedreptate. Iar dacă ar avea milă de ei, mila Sa ar fi mai bună pentru ei decât faptele lor."[19]

În Ṣaḥīḥ-ul lui al-Ḥākim, de la Jābir, Allah să fie mulțumit de el, este relatat că un om a venit la Profet ﷺ și a spus: „Vai, păcatele mele! Vai, păcatele mele!" A repetat aceasta de două sau de trei ori. Trimisul lui Allah ﷺ i-a spus: „Spune: «Allah, iertarea Ta este mai cuprinzătoare decât păcatele mele, iar în mila Ta îmi pun mai multă speranță decât în faptele mele.»" El a spus aceasta. Apoi i-a zis: „Repetă!" A repetat. I-a spus din nou: „Repetă!" A repetat. Atunci i-a spus: „Ridică-te, căci ai fost iertat!"[20]

Păcatele mele, de mă gândesc la ele, sunt multe,
dar mila Domnului meu este mai cuprinzătoare decât păcatele mele.

19 Abū Dāwūd, nr. 4699.

20 Al-Ḥākim, al-Mustadrak, 1/543–544, care precizează că toți transmițătorii hadithului sunt medinezi, că despre niciunul nu se cunoaște vreo critică și că al-Bukhārī și Muslim nu l-au consemnat.

Nu îmi pun speranța în vreo faptă bună pe care am făcut-o,
ci în mila lui Allah îmi pun speranța.

Recunoașterea harului lui Allah

Odată stabilit acest temei nobil și măreț, știm că faptele nu dau prin ele însele un drept la izbăvirea de Foc ori la intrarea în Paradis; cu atât mai puțin pot ele da prin ele însele un drept la cele mai înalte trepte ale celor apropiați din Paradis și la vederea Feței Domnului lumilor. Toate acestea se dobândesc numai prin mila, harul și iertarea lui Allah.

Aceasta îl obligă pe credincios să înceteze cu totul să își privească faptele ca temei al încrederii sale și să privească doar spre harul și bunăvoința lui Allah asupra sa. Unul dintre cei care Îl cunoșteau pe Allah a fost întrebat: *„Care faptă este cea mai bună?"* A răspuns: *„Să vezi harul lui Allah, Preaputernicul și Mărețul"*, și a recitat:

Când sorțile rânduite vin în ajutor,
îl aduc pe cel neputincios alături de cel hotărât.

Cum caută robul izbăvirea și reușita

Robul credincios care caută izbăvirea de Foc, intrarea în Paradis, apropierea de Stăpânul său și vederea Lui în lăcașul cinstirii Sale trebuie, așadar, să caute acestea prin cauzele care duc la mila, iertarea, mulțumirea și iubirea lui Allah. Prin ele dobândește cinstirea aflată la Allah.

Allah, Slăvitul și Preaînaltul, a făcut din anumite fapte cauze pentru dobândirea acestora și le-a rânduit ca mijloace care duc la ele. Acestea se găsesc numai în ceea ce Allah le-a legiuit robilor Săi prin Trimisul Său și despre care Trimisul Său a arătat că apropie de Allah, atrage mulțumirea și iertarea Sa, este iubit de El ori face parte dintre faptele cele mai iubite de Allah, Preaputernicul și Mărețul. Cel Preaînalt a spus:

﴿إِنَّ رَحْمَتَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ ٱلْمُحْسِنِينَ﴾

„Mila lui Allah este aproape de cei care fac binele."
Coran, 7:56

Și a spus:

﴿وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾

„Mila Mea cuprinde toate lucrurile; o voi rândui celor cu teamă de Allah."
Coran, 7:156

Robul trebuie, prin urmare, să caute însușirile temerii de Allah și ale facerii de bine pe care Allah le-a legiuit în Cartea Sa ori prin Trimisul Său ﷺ și să se apropie prin ele de Allah, Preaputernicul și Mărețul. Nu există altă cale care să îl ducă pe rob la mulțumirea, apropierea, mila, îndurarea și iertarea Stăpânului său.

Faptele iubite de Allah și cumpătarea

În hadithurile de la ʿĀ'ishah și Abū Hurayrah, Allah să fie mulțumit de ei, menționate la începutul acestei lucrări, Profetul ﷺ a arătat două lucruri privitoare la faptele cele mai iubite de Allah, Preaputernicul și Mărețul.

Primul: fapta pe care omul o împlinește cu statornicie, chiar dacă este puțină. Așa erau faptele Profetului ﷺ și cele ale familiei și soțiilor sale după el. El oprea întreruperea faptelor bune și i-a spus lui ʿAbd Allāh ibn ʿAmr ibn al-ʿĀṣ, Allah să fie mulțumit de amândoi: „Nu fi asemenea cutăruia: se ruga noaptea, apoi a părăsit rugăciunea de noapte!"[21]

A mai spus: „Rugăciunii de cerere a fiecăruia dintre voi i se răspunde, câtă vreme nu se grăbește, spunând: «M-am rugat, dar nu mi s-a răspuns», după care obosește și lasă rugăciunea de cerere."[22]

Al-Ḥasan a spus: *„Dacă Satana te privește și te vede statornic în ascultarea de Allah, Preaputernicul și Mărețul, atunci te caută mereu și tot așa te găsește, se plictisește de tine și te lasă. Dar, dacă te vede când într-un fel, când în altul, începe să aibă speranțe în privința ta."*

Al doilea: faptele cele mai iubite de Allah sunt cele făcute cu îndreptare, cumpătare și ușurință, fără silire, istovire și îngreunare. După cum a spus Cel Preaînalt:

﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ﴾

„Allah voiește pentru voi ușurare și nu voiește pentru voi greutate."
Coran, 2:185

21 Al-Bukhārī, nr. 1152; Muslim, nr. 1159/185.
22 Al-Bukhārī, nr. 6340; Muslim, nr. 2735/92.

Și a spus:

﴿مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ﴾

„Allah nu voiește să vă pună în greutate."

Coran, 5:6

Și a spus:

﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى ٱلدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾

„El nu v-a pus nicio greutate în religie."

Coran, 22:78

Profetul ﷺ spunea: „Ușurați și nu îngreunați!"[23] Și a spus: „Ați fost trimiși să ușurați, nu să îngreunați."[24]

În al-Musnad, de la Ibn ʿAbbās, este relatat că Trimisul lui Allah ﷺ a fost întrebat: „Care religie este cea mai iubită de Allah, Preaputernicul și Mărețul?" El a răspuns: „Credința monoteistă, dreaptă și îngăduitoare."[25]

Tot acolo, de la Miḥjan ibn al-Adraʿ, este relatat că Profetul ﷺ a intrat în moschee și a văzut un om stând în picioare la rugăciune. A întrebat: „Crezi că este sincer?" I s-a spus: „Profet al lui Allah, acesta este cutare, unul dintre cei mai buni oameni din Medina și unul dintre cei care se roagă cel mai mult." A spus: „Nu îl lăsați să audă, ca să nu îl pierdeți!" — de două sau de trei ori. „Voi sunteți o comunitate pentru care s-a voit ușurare."[26]

Într-o altă versiune, i-a spus: „Cea mai bună parte a religiei voastre este cea mai ușoară."[27]

23 Al-Bukhārī, nr. 69; Muslim, nr. 1734, de la Anas.

24 Al-Bukhārī, nr. 220, de la Abū Hurayrah.

25 Aḥmad, al-Musnad, 1/236. Al-Haythamī, al-Majmaʿ, 1/60: relatat de Aḥmad, al-Ṭabarānī în al-Kabīr și al-Awsaṭ, și al-Bazzār. În lanț se află Ibn Isḥāq, care practica tadlīs și nu a declarat explicit că a auzit relatarea.

26 Aḥmad, al-Musnad, 5/32.

27 Aḥmad, al-Musnad, 4/338.

Iar într-o altă versiune: „Nu veți dobândi lucrul acesta încercând să biruiți prin silire."[28]

Ḥumayd ibn Zanjawayh a consemnat relatarea cu acest adaos: *„Luați asupra voastră atâtea fapte câte puteți duce, căci Allah nu Se plictisește până când voi nu vă plictisiți. Folosiți începutul zilei, sfârșitul ei și o parte din noapte!"*

În al-Musnad, Buraydah a spus: „Am ieșit și l-am găsit pe Trimisul lui Allah ﷺ mergând. L-am ajuns din urmă și am văzut înaintea noastră un om care se ruga, făcând multe înclinări și prosternări. El a întrebat: «Crezi că se fălește înaintea oamenilor?» Am răspuns: «Allah și Trimisul Său știu mai bine.» Mi-a lăsat mâna, apoi și-a împreunat mâinile înaintea sa și a început să le coboare și să le ridice, spunând: «Urmați o cale cumpătată! Urmați o cale cumpătată! Urmați o cale cumpătată! Căci pe cel care încearcă să se întreacă cu această religie ea îl biruiește.»"[29]

Relatarea a fost transmisă și pe altă cale, cu întrerupere înainte de Profet ﷺ. În ea, Profetul ﷺ spune: *„Acesta a ales asprimea și nu a ales ușurarea."* Apoi l-a împins în piept. Omul a ieșit din moschee și nu a mai fost văzut acolo după aceea.

Profetul ﷺ i-a dezaprobat pe cei care se hotărâseră să renunțe la căsătorie, să se castreze, să se roage noaptea întreagă, să postească în fiecare zi și să recite tot Coranul în fiecare noapte, precum ʿAbd Allāh ibn ʿAmr ibn al-ʿĀṣ, ʿUthmān ibn Maẓʿūn, al-Miqdād și alții. A spus: „Eu postesc, dar îmi și întrerup postul; mă rog, dar și dorm; și mă căsătoresc cu femei. Cel care se îndepărtează de Sunnah mea nu este dintre ai mei."[30]

28 Aḥmad, al-Musnad, 4/337. Al-Haythamī, al-Majmaʿ, 9/369: relatat de Aḥmad, iar transmițătorii sunt cei ai Ṣaḥīḥ-ului.

29 Aḥmad, al-Musnad, 5/350. Al-Haythamī, al-Majmaʿ, 1/62: relatat de Aḥmad, iar transmițătorii lui sunt de încredere.

30 Al-Bukhārī, nr. 5063; Muslim, nr. 1401.

Pe ʿAbd Allāh ibn ʿAmr l-a îndrumat, în cele din urmă, să recite Coranul în șapte zile, iar potrivit altei versiuni, în trei zile, spunând: „Nu îl înțelege cel care îl recită în mai puțin de trei zile." În privința postului, l-a îndrumat la postul lui Dāwūd, spunând: „Nu există post mai bun decât acesta", iar în privința rugăciunii de noapte, la rugăciunea lui Dāwūd, pacea fie asupra lui.[31]

Îndreptarea și apropierea de ceea ce este drept

Cuvintele sale ﷺ din hadithul lui Abū Hurayrah și al ʿĀ'ishei, *„Urmăriți ceea ce este drept și apropiați-vă de el"*, îndeamnă la fapte împlinite drept, adică în chip cumpătat, cu măsură în adorare: omul să nu neglijeze ceea ce i s-a poruncit, dar nici să ia asupra sa ceea ce nu poate duce.

Al-Naḍr ibn Shumayl a spus: *„Îndreptarea înseamnă cumpătare în religie și pe cale."* Tot astfel, apropierea de ceea ce este drept înseamnă calea de mijloc dintre neglijență și exagerare. Cele două expresii au același înțeles sau înțelesuri apropiate. Aceasta este și semnificația cuvintelor sale din cealaltă versiune: *„Urmați o cale cumpătată!"*

„Primiți vestea bună" înseamnă: cel care înaintează în ascultarea de Allah urmărind ceea ce este drept și apropiindu-se de el să primească vestea bună, căci va ajunge și îl va întrece pe acela care se istovește în fapte. Calea cumpătării și a măsurii este mai bună decât celelalte, iar cine o urmează să se bucure că va ajunge. Cumpătarea într-o Sunnah este mai bună decât strădania în altceva. Cea mai bună călăuzire este călăuzirea lui Muḥammad ﷺ; cine îi urmează calea este mai aproape de Allah decât oricine altcineva.

Superioritatea nu stă în mulțimea faptelor trupești, ci în faptul de a fi săvârșite numai pentru Allah, Preaputernicul și Mărețul, de a urma corect Sunnah, precum și în bogăția cunoașterii și a faptelor inimii. Cel care Îl cunoaște mai bine pe Allah, religia, judecățile și rânduielile Sale, se teme mai mult de El și are mai multă iubire și speranță în El este mai bun decât cel care nu este

31 Al-Bukhārī, nr. 5052; Muslim, nr. 1159.

astfel, chiar dacă acesta din urmă face mai multe fapte cu mădularele sale.

Acest înțeles este arătat în hadithul ʿĀ'ishei, Allah să fie mulțumit de ea, în care Profetul ﷺ spune: „Urmăriți ceea ce este drept și apropiați-vă de el! Să știți că faptele nu vor face pe niciunul dintre voi să intre în Paradis și că faptele cele mai iubite de Allah sunt cele împlinite cu statornicie, chiar dacă sunt puține."[32]

A poruncit, așadar, cumpătarea în fapte, însoțită de cunoașterea faptelor celor mai iubite de Allah și de cunoașterea faptului că fapta, singură, nu face omul să intre în Paradis.

Prin ce i-au întrecut companionii pe cei de după ei

De aceea, unii înaintași au spus: *„Abū Bakr nu i-a întrecut prin multe posturi ori rugăciuni, ci prin ceva care se statornicise în pieptul său."* Unii au spus că ceea ce se afla în pieptul lui Abū Bakr, Allah să fie mulțumit de el, era iubirea pentru Allah și Trimisul Său și bunăvoința sinceră față de robii Lui.

O parte dintre cei care Îl cunoșteau pe Allah au spus: *„Cei care au ajuns la asemenea trepte nu au ajuns prin multe posturi ori rugăciuni, ci prin generozitatea sufletelor, curăția piepturilor și bunăvoința sinceră față de comunitate."* Unii au adăugat: *„Și prin faptul că își mustrau propriile suflete."* Altul dintre ei a spus: *„Ei s-au deosebit prin voințele lor, nu prin mulțimea posturilor și a rugăciunilor."*

Lui Abū Sulaymān i s-au amintit viețile lungi ale fiilor lui Israel și marea lor străduință în fapte. S-a pomenit și că unii oameni îi invidiau pentru aceasta. El a spus: *„Allah voiește de la voi numai sinceritatea intenției față de ceea ce se află la El."* Sau a spus ceva asemănător.

32 Al-Bukhārī, nr. 6464.

Ibn Masʿūd le-a spus prietenilor săi: „Voi postiți și vă rugați mai mult decât companionii lui Muḥammad ﷺ, dar ei au fost mai buni decât voi." Au întrebat: „Cum așa?" A răspuns: „Ei erau mai puțin legați decât voi de această lume și doreau mai mult Viața de Apoi."[33]

El arată că acești companioni i-au întrecut pe cei de după ei prin cât de puternic erau legate inimile lor de Viața de Apoi, prin dorința lor pentru ea și prin faptul că se îndepărtau de această lume, o disprețuiau și o socoteau mică. Chiar dacă o aveau în mâini, inimile lor erau golite de ea și pline de Viața de Apoi.

Această stare au moștenit-o de la Profetul lor ﷺ, căci el avea inima cea mai liberă de această lume și cea mai legată de Allah și de lăcașul Vieții de Apoi, deși, în cele văzute, trăia alături de oameni și purta poverile profeției și ale cârmuirii religiei și a vieții lumești.

La fel au fost califii săi bine călăuziți de după el, precum și fruntașii celor care i-au urmat în bine, ca al-Ḥasan și ʿUmar ibn ʿAbd al-ʿAzīz. În vremea lor se aflau oameni care posteau și se rugau mai mult decât ei, însă inimile acelora nu ajunseseră unde ajunseseră inimile acestora: să plece din această lume și să își facă locuință în Viața de Apoi.

O regulă măreață

Cei mai buni oameni sunt cei care urmează calea Profetului ﷺ și a celor mai aleși companioni ai săi: cumpătare în adorarea trupească și străduință în stările inimii. Călătoria Vieții de Apoi se străbate prin înaintarea inimilor, nu prin înaintarea trupurilor.

Un om a venit să îl vadă pe unul dintre cei care Îl cunoșteau pe Allah și i-a spus: *„Am străbătut o distanță până la tine."* Acesta i-a răspuns: *„Nu de străbaterea distanțelor ține lucrul acesta. Desparte-te de ego-ul tău cu un singur pas și ți-ai atins ținta."*

33 Ibn al-Mubārak, al-Zuhd, nr. 501; al-Ḥākim, al-Mustadrak, 4/350, care îl apreciază ca autentic după condițiile celor doi imami, deși aceștia nu l-au consemnat; al-Bayhaqī, al-Shuʿab, 7/374.

Abū Yazīd a spus: *„L-am văzut în vis pe Domnul slavei și I-am spus: «Doamne, cum este calea către Tine?» El a spus: «Lasă-ți ego-ul și vino!»”*

Nicio comunitate nu a primit ceea ce această comunitate a primit prin binecuvântarea urmării Profetului său ﷺ. El a fost cel mai bun dintre făpturi, iar călăuzirea lui, cea mai desăvârșită. Prin el, Allah a ușurat religia Sa și a îndepărtat de la comunitatea lui poverile și lanțurile. Cine îl ascultă Îl ascultă pe Allah, este iubit de Allah și este călăuzit după călăuzirea Lui.

Ușurări cuprinse în rânduiala religiei

Printre darurile pe care comunitatea sa le-a primit prin binecuvântarea lui și prin ușurința rânduielii sale se află următorul: „Cine se roagă ʿIshāʾ în adunare este ca și cum s-ar fi rugat jumătate din noapte, iar cine se roagă Fajr în adunare este ca și cum s-ar fi rugat noaptea întreagă.”[34] I se scrie, așadar, răsplata unei nopți de rugăciune în timp ce doarme în patul său, mai ales dacă adoarme în stare de curăție rituală, pomenindu-L pe Allah până când somnul îl biruie.

„Cine postește trei zile din fiecare lună este ca și cum ar posti luna întreagă.”[35] Prin înmulțirea răsplății de către Allah, el este socotit ca postind și în celelalte zile ale lunii, dar se bucură de îngăduința lui Allah de a mânca. Iar „cel care mănâncă și este recunoscător are răsplata celui care postește cu răbdare”.[36]

Cine își propune să se roage noaptea, dar este biruit de somn, primește ceea ce și-a propus, iar somnul său este o milostenie care i-a fost dăruită.

34 Muslim, nr. 656, de la ʿUthmān ibn ʿAffān, ca vorbă a Profetului ﷺ.

35 Al-Bukhārī, nr. 1979; Muslim, nr. 1159/187, cu înțeles apropiat, de la ʿAbd Allāh ibn ʿAmr, ca vorbă a Profetului ﷺ.

36 Aḥmad, 2/289; al-Tirmidhī, nr. 2486; Ibn Mājah, nr. 1764; Ibn Khuzaymah, nr. 1899, de la Abū Hurayrah. De asemenea, Aḥmad, 4/343; al-Dārimī, nr. 2030; Ibn Mājah, nr. 1765, de la Sinān ibn Sunnah, ca vorbă a Profetului ﷺ.

Abū al-Dardāʾ a spus: „Ce bune sunt somnul și mâncarea celor cu minte! Cum întrec ele nopțile nedormite și postul celor neștiutori!”[37] De aceea s-a transmis într-un hadith autentic: „Se poate ca celui care se roagă noaptea să nu îi rămână din rugăciunea lui decât veghea, iar celui care postește să nu îi rămână din postul său decât foamea și setea.” Al-Ṭabarānī și Aḥmad ibn Ḥanbal l-au relatat.[38][39]

Unul dintre ei a spus: *„Câți cer iertare și au parte de mânie, și câți tac și au parte de milă! Acesta cere iertare, dar inima lui este nelegiuită, iar acela tace, dar inima lui Îl pomenește pe Allah.”* Altul a spus: *„Lucrul de seamă nu este cel care se roagă noaptea; de seamă este cel care doarme în patul său, iar dimineața îi găsește pe toți ceilalți în urma lui.”*

Despre aceasta s-a spus:

Cine îmi poate da mersul tău atât de lin?
Înaintezi domol și ajungi cel dintâi.

37 Abū Nuʿaym, al-Ḥilyah, 1/211.

38 Al-Ṭabarānī, al-Kabīr, 12/13413. Al-Haythamī, 3/202: relatat de al-Ṭabarānī în al-Kabīr, iar transmițătorii săi au fost considerați de încredere.

39 Aḥmad, al-Musnad, 2/373.

Ceasurile înaintării către Allah

Cuvintele sale ﷺ *„Înaintați dimineața, seara și o parte din noapte”* au același înțeles ca cealaltă versiune: *„Ajutați-vă de începutul zilei, de sfârșitul ei și de o parte din noapte.”* Aceste trei timpuri sunt ceasuri ale înaintării către Allah prin ascultare: sfârșitul nopții, începutul zilei și sfârșitul ei.
Allah, Slăvitul și Preaînaltul, a amintit aceste timpuri în cuvintele Sale:

﴿وَٱذۡكُرِ ٱسۡمَ رَبِّكَ بُكۡرَةٗ وَأَصِيلٗا وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَٱسۡجُدۡ لَهُۥ وَسَبِّحۡهُ لَيۡلٗا طَوِيلًا﴾

„Pomenește numele Domnului tău dimineața și seara! Iar noaptea prosternează-te înaintea Lui și slăvește-L în vreme îndelungată din noapte!”

Coran, 76:25-26

Și a spus:

﴿وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ قَبۡلَ طُلُوعِ ٱلشَّمۡسِ وَقَبۡلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنۡ ءَانَآئِ ٱلَّيۡلِ فَسَبِّحۡ وَأَطۡرَافَ ٱلنَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرۡضَىٰ﴾

„Slăvește-L cu laudă pe Domnul tău înainte de răsăritul soarelui și înainte de apusul lui! Slăvește-L și în ceasurile nopții și la capetele zilei, poate că vei fi mulțumit!”

Coran, 20:130

Și a spus:

﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ ٱلْغُرُوبِ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَٰرَ ٱلسُّجُودِ﴾

„Slăvește-L cu laudă pe Domnul tău înainte de răsăritul soarelui și înainte de apus! Slăvește-L și într-o parte din noapte și după prosternări!”

Coran, 50:39-40

Allah Preaînaltul a amintit pomenirea Sa la cele două capete ale zilei în multe locuri din Cartea Sa. De pildă:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾

„Voi, cei care credeți, pomeniți-L mult pe Allah și slăviți-L dimineața și seara!”

Coran, 33:41-42

Și a spus:

﴿وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِٱلْعَشِيِّ وَٱلْإِبْكَٰرِ﴾

„Cere iertare pentru păcatul tău și slăvește-L cu laudă pe Domnul tău, seara și dimineața!”

Coran, 40:55

Și a spus:

﴿وَلَا تَطْرُدِ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ﴾

„Nu îi alunga pe cei care Îl cheamă pe Domnul lor dimineața și seara, dorind Fața Sa!”

Coran, 6:52

Și a spus, amintindu-l pe Zakariyyā, pacea fie asupra lui:

﴿فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا۟ بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾

„Le-a făcut semn să Îl slăvească dimineața și seara.”

Coran, 19:11

Și a spus:

﴿وَسَبِّحْ بِٱلْعَشِيِّ وَٱلْإِبْكَـٰرِ﴾

„Slăvește-L seara și dimineața!”

Coran, 3:41

Două dintre aceste trei timpuri — începutul și sfârșitul zilei — cuprind fiecare o faptă obligatorie și una voluntară. Fapta obligatorie este rugăciunea Ṣubḥ și rugăciunea ʿAṣr. Acestea sunt cele mai bune dintre cele cinci rugăciuni, cele două săvârșite în răcoarea zilei; cine le păstrează va intra în Paradis. Despre fiecare dintre ele s-a spus că este rugăciunea de mijloc.

Fapta voluntară este pomenirea lui Allah după rugăciunea Ṣubḥ până la răsăritul soarelui și după ʿAṣr până la apusul lui. Despre meritul ei s-au transmis multe texte, după cum există numeroase texte despre pomenirile de dimineață și de seară și despre meritul de a-L pomeni pe Allah la începutul și la sfârșitul zilei.

De la Ibn ʿUmar s-a relatat, ca vorbă atribuită Profetului ﷺ: „Fiul lui Adam, pomenește-Mă un ceas la începutul zilei și un ceas la sfârșitul ei, și îți voi ierta ceea ce se află între ele, în afara păcatelor mari, dacă nu te căiești de ele."[40]

Înaintașii acordau sfârșitului zilei o cinstire chiar mai mare decât începutului ei. Ibn al-Mubārak a spus: *„Ni s-a transmis că, celui care își încheie ziua pomenindu-L pe Allah, întreaga zi îi este scrisă ca pomenire."* Abū al-Jald a spus: *„Ni s-a transmis că Allah Preaînaltul coboară în fiecare seară la cerul cel mai de jos și privește faptele fiilor lui Adam."*

Unul dintre înaintași l-a văzut în vis pe Abū Jaʿfar al-Qārī și i s-a spus: *„Spune-i lui Abū Ḥāzim"* — adică lui al-Aʿraj, ascetul cu minte — *„că Allah și îngerii Săi văd adunarea ta de la sfârșitul zilei."* Se pare că Abū Ḥāzim obișnuia să le vorbească oamenilor în ultima parte a zilei.

În hadith ni s-a transmis: „Pomenirea de după Ṣubḥ este mai iubită decât eliberarea a patru robi, iar cea de după ʿAṣr este mai iubită decât eliberarea a opt robi."[41] Tot astfel, sfârșitul zilei de vineri este mai bun decât începutul ei, datorită nădejdii că ceasul în care rugăciunii de cerere i se răspunde se află în partea ei de sfârșit.

Sfârșitul zilei de ʿArafah este mai bun decât începutul ei, căci atunci este timpul statului în rugăciune. Tot astfel, sfârșitul nopții este mai bun decât începutul ei. Așa au spus înaintașii, aducând ca dovadă hadithul coborârii divine.[42] Toate acestea întăresc părerea celor care spun că rugăciunea ʿAṣr este rugăciunea de mijloc.

---

40 Nu a fost identificată sursa acestei relatări.

41 Al-Bayhaqī, al-Shuʿab, nr. 562 și 563, de la Anas, ca vorbă a Profetului ﷺ, și nr. 564, cu înțeles apropiat, de la un participant la Badr. Aḥmad, 5/253 și 255, și al-Ṭabarānī, al-Kabīr, 8/8028, îl relatează de la Abū Umāmah, cu înțeles apropiat, ca vorbă a Profetului ﷺ. Al-Haythamī, 10/104: relatat de Aḥmad și al-Ṭabarānī, iar lanțurile sale sunt ḥasan.

42 Al-Bukhārī, nr. 1145; Muslim, nr. 758, de la Abū Hurayrah, ca vorbă a Profetului ﷺ: „Domnul nostru, Binecuvântatul și Preaînaltul, coboară în fiecare noapte la cerul cel mai de jos, când mai rămâne ultima treime a

Al treilea timp este mersul din ultima parte a nopții. Aici este avută în vedere adorarea în sfârșitul nopții, vremea cererii de iertare, precum în cuvintele Celui Preaînalt:

﴿وَٱلۡمُسۡتَغۡفِرِينَ بِٱلۡأَسۡحَارِ﴾

„Și cei care cer iertare înainte de ivirea zorilor."

Coran, 3:17

Și a spus:

﴿وَبِٱلۡأَسۡحَارِ هُمۡ يَسۡتَغۡفِرُونَ﴾

„Iar înainte de ivirea zorilor cereau iertare."

Coran, 51:18

Acesta este ultimul dintre timpurile coborârii divine, în care sunt întâmpinate nevoile celor ce cer, iertarea celor păcătoși și căința celor care se întorc la El. Miezul nopții este pentru cei care iubesc și doresc să fie singuri cu Iubitul lor, iar sfârșitul nopții este pentru păcătoșii care cer iertare pentru păcatele lor. Cine nu poate alerga alături de cei care iubesc în această întrecere să fie măcar alături de cei păcătoși în cererea de iertare.

În unele relatări s-a transmis că Tronul freamătă la ivirea zorilor. Ṭāwūs a spus: „Nu credeam că cineva doarme înainte de ivirea zorilor." În hadithul consemnat de al-Tirmidhī: „Cel care se teme pornește noaptea, iar cel care pornește noaptea ajunge la adăpost."[43]

Mersul în sfârșitul nopții ajută la străbaterea călătoriei lumești. De aceea se spune în hadithul atribuit lui Muslim: „Când călătoriți, mergeți noaptea, căci pământul se strânge noaptea."[44]

---

nopții, și spune: «Cine Mă cheamă, ca să îi răspund? Cine Îmi cere, ca să îi dau? Cine Îmi cere iertare, ca să îl iert?»"

43 Al-Tirmidhī, nr. 2450: hadith ḥasan gharīb, cunoscut numai pe calea lui Abū al-Naḍr.

44 Relatarea nu a fost găsită în Muslim. Este consemnată de Abū Dāwūd, nr. 2571, și Ibn Khuzaymah, nr. 2555, de la Anas, ca vorbă a Profetului ﷺ. De asemenea, Aḥmad, 3/305 și 381; Abū Dāwūd, nr. 257; al-Nasāʾī, ʿAmal

Un om de seamă a spus:

Îndură greutatea mersului de dinaintea zorilor,
a plecării de seară și a dimineții, în ascultare.
Nu te lăsa pradă nerăbdării și nu slăbi în căutare:
năzuința piere între deznădejde și nerăbdare.
Am văzut, iar zilele mi-au fost încercare,
că răbdarea are urmări vrednice de laudă.
Rareori cel care caută cu hotărâre un lucru,
luând răbdarea drept tovarăș, nu ajunge la izbândă.

S-a relatat că al-Ashtar a intrat la ʿAlī ibn Abī Ṭālib, Allah să fie mulțumit de el, după o parte a nopții, și l-a găsit stând la rugăciune. I-a spus: *„Căpetenie a credincioșilor, postești ziua, veghezi noaptea și te ostenești între acestea!"* După ce și-a încheiat rugăciunea, el a spus: *„Călătoria Vieții de Apoi este lungă și trebuie străbătută prin mersul nopții."*

Soția lui Ḥabīb ibn Muḥammad al-Fārisī îl trezea noaptea, spunând: *„Ridică-te, Ḥabīb! Calea este lungă, proviziile noastre sunt puține, iar caravanele celor drepți au plecat înaintea noastră, în timp ce noi am rămas."*

Tu, cel care dormi noaptea, cât mai dormi?
Ridică-te, iubitul meu, căci sorocul s-a apropiat.
Ia-ți din noapte o vreme rânduită pentru adorare,
când cei adormiți zac în somn.
Cel care doarme până când noaptea i se sfârșește
nu ajunge la adăpost, oricât s-ar strădui.

---

al-Yawm wa-l-Laylah, nr. 955; Ibn Mājah, nr. 329 și 3772; și Ibn Khuzaymah, nr. 2548 și 2549, de la Jābir, în cadrul unui hadith lung atribuit Profetului ﷺ.

Măsura care duce la țintă

Cuvintele sale ﷺ *„Cumpătare, cumpătare, și veți ajunge”* îndeamnă la măsură în adorare și la calea de mijloc dintre exagerare și neglijență. De aceea a repetat îndemnul.

În Musnad-ul lui al-Bazzār este relatat de la Ḥudhayfah, Allah să fie mulțumit de el, ca vorbă a Profetului ﷺ: „Cât de bună este cumpătarea în sărăcie! Cât de bună este cumpătarea în bogăție! Și cât de bună este cumpătarea în adorare!”[45]

Muṭarrif ibn ʿAbd Allāh ibn al-Shikhkhīr avea un fiu care se străduise mult în adorare. El i-a spus: *„Cele mai bune lucruri sunt cele de mijloc: fapta bună se află între două fapte rele, iar cea mai rea înaintare este cea care istovește.”* Abū ʿUbayd a explicat că exagerarea în adorare este o faptă rea, neglijența este o faptă rea, iar cumpătarea între ele este o faptă bună. Cea care istovește înseamnă să mergi atât de aspru, încât animalul care te poartă se oprește și se istovește, lăsându-te rupt de călătoria ta. Aici se încheie vorbele lui.

Acest înțeles este susținut de hadithul relatat de la ʿAbd Allāh ibn ʿAmr, ca vorbă a Profetului ﷺ: „Această religie este trainică; înaintează în ea cu blândețe și nu face adorarea lui Allah urâtă sufletului tău. Cel care își istovește animalul de călărie nu a străbătut drumul și nici nu i-a păstrat puterea. Lucrează ca omul care crede că nu va muri decât foarte bătrân și păzește-te precum omul care se teme că va muri mâine.” Ḥumayd ibn Zanjawayh și alții l-au consemnat.[46]

---

45 Al-Bazzār, nr. 2946, care precizează că nu cunoaște această vorbă de la Ḥudhayfah decât pe acest lanț. Al-Haythamī, al-Majmaʿ, 10/252: relatat de al-Bazzār pe calea lui Saʿīd ibn Ḥakīm, de la Muslim ibn Ḥabīb. Despre Muslim nu a fost găsită altă mențiune decât aceea a lui Ibn Ḥibbān în biografia lui Saʿīd, care relatează de la el; ceilalți transmițători sunt de încredere.

46 Și al-Bayhaqī, al-Sunan al-Kabīr, 3/19.

Repetarea poruncii de a fi cumpătați arată statornicia în această cale. Asprimea mersului și străduința peste măsură duc ușor la plictiseală și întrerupere, pe când cumpătarea este mai apropiată de statornicie. De aceea, cumpătarea are drept urmare ajungerea la țintă, după cum a spus: *„Cel care pornește noaptea ajunge la adăpost."*

Credinciosul înaintează în această lume către Domnul său până când ajunge la El. Cel Preaînalt a spus:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدۡحٗا فَمُلَٰقِيهِ﴾

„Omule, tu te ostenești din greu către Domnul tău și Îl vei întâlni."
Coran, 84:6

Și a spus:

﴿وَٱعۡبُدۡ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأۡتِيَكَ ٱلۡيَقِينُ﴾

„Adoră-L pe Domnul tău până când îți vine certitudinea!"
Coran, 15:99

Al-Ḥasan a spus: *„Oameni, statornicie, statornicie! Allah nu a pus pentru faptele credinciosului un alt soroc decât moartea."* Apoi a recitat acest verset. A mai spus: *„Sufletele voastre sunt animalele care vă poartă; îngrijiți-le bine, ca să vă ducă la Domnul vostru, Preaputernicul și Mărețul."*

Prin îngrijirea animalelor de călătorie se înțelege blândețea cu ele, întreținerea lor prin ceea ce le sporește puterea și mersul cu grijă. Dacă dau semne că se opresc din mers, sunt îmboldite când prin dorință, când prin teamă, până când pornesc iar. Unul dintre înaintași a spus: „Speranța este cea care trage înainte, teama este cea care mână din urmă, iar sufletul este asemenea animalului încăpățânat."[47]

Când cel care trage slăbește, iar cel care mână rămâne în urmă, animalul se oprește. Atunci are nevoie de blândețe și de cântecul

47 Animalul încăpățânat este cel care, atunci când i se cere să alerge mai mult, se oprește. Lisān al-ʿArab, 13/110.

care îl îmboldește, ca să îi fie plăcut mersul. Așa cum cânta prin vale călăuza cămilelor:

Călăuza le-a dat veste bună, spunându-le:
„Mâine veți vedea acaciile și munții!"

De vreme ce teama este asemenea biciului, dacă biciul lovește fără încetare animalul, acesta piere. Prin urmare, are nevoie și de îmboldirea celui care îl conduce cu speranță, ca să îi fie plăcut mersul auzindu-i cântecul și să străbată drumul.

Abū Yazīd a spus: *„Nu am încetat să îmi conduc sufletul către Allah în timp ce plângea, până când l-am mânat înainte în timp ce râdea."* După cum s-a spus:

Când se plânge de oboseala mersului, fă-i făgăduința
bucuriei sosirii: va prinde viață la gândul întâlnirii.

Calea dreaptă și apropierea de Allah

Khulayd al-ʿAṣrī a spus: *„Oricine iubește dorește să îl întâlnească pe cel iubit. Iubiți-L, așadar, pe Domnul vostru și înaintați către El frumos, fără urcuș împovărător și fără abatere."*

Ținta înaintării este să îl ducă pe credincios la Domnul său. Cine nu cunoaște calea către Domnul său nu înaintează către El pe ea; în această privință, el nu se deosebește de un animal. Dhū al-Nūn a spus: *„Cei josnici sunt cei care nu cunosc calea către Allah și nici nu caută să o cunoască."*

Calea către Allah înseamnă urmarea căii Sale drepte, cu care El l-a trimis pe Trimisul Său și pentru care a pogorât Cartea Sa, poruncindu-le tuturor făpturilor să o urmeze și să înainteze pe ea. Ibn Masʿūd, Allah să fie mulțumit de el, a spus:

„Calea dreaptă este aceea la al cărei început ne-a lăsat Muḥammad ﷺ și al cărei capăt este Paradisul. La dreapta și la stânga ei sunt alte căi, iar acolo sunt bărbați care îi cheamă pe cei care trec pe lângă ei. Cine o apucă pe vreuna dintre acele căi ajunge la Foc, iar cine urmează calea dreaptă ajunge la Paradis."

Apoi a recitat:

﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِي مُسْتَقِيمًا فَٱتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِۦ﴾

„Aceasta este calea Mea cea dreaptă. Urmați-o și nu urmați căile, căci ele vă vor despărți de calea Sa!"

Coran, 6:153

Ibn Jarīr și alții au consemnat această relatare.[4849] Calea care duce la Allah este una singură: calea Sa dreaptă. Toate celelalte căi sunt căile Satanei. Cine le urmează este rupt de Allah și dus la lăcașul nemulțumirii, mâniei și pedepsei Sale.

Faptele sunt judecate după încheierea lor

Se poate ca un om să urmeze calea dreaptă la începutul vieții sale, apoi să se abată de la ea la sfârșitul vieții, apucând pe una dintre căile Satanei; astfel, se rupe de Allah și piere. „Unul dintre voi poate face faptele oamenilor Paradisului până când nu mai este între el și acesta decât un cot sau o lungime de braț, apoi face faptele oamenilor Focului și intră în Foc."[50]

Se poate și ca un om să urmeze la început una dintre căile Satanei, apoi să îl ajungă fericirea și, la sfârșitul vieții, să urmeze calea dreaptă, care îl duce la Allah. Lucrul de seamă, în întregime, este statornicia pe calea dreaptă, de la începutul înaintării până la sfârșitul ei.

﴿ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ﴾

„Acesta este harul lui Allah, pe care El îl dă cui voiește."
Coran, 62:4

﴿وَٱللَّهُ يَدْعُوٓاْ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَـٰمِ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾

„Allah cheamă la Lăcașul păcii și îl călăuzește pe cine voiește pe o cale dreaptă."
Coran, 10:25

48 Ibn Jarīr al-Ṭabarī, Tafsīr, 8/89.

49 Și Aḥmad, 1/435 și 465; Ibn Mājah, nr. 11; al-Ḥākim, 2/318.

50 Al-Bukhārī, nr. 3208; Muslim, nr. 2643.

Cât de mulți se întorc din drum ori se opresc pe parcurs! Inimile sunt între două degete ale Celui Milostiv.

﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ﴾

„Allah îi întărește pe cei care cred prin cuvântul statornic."
Coran, 14:27

Prietenii mei, mulți străbat pustiurile către lăcașul ocrotit,
dar puțini sunt cei care ajung.

Meritul apropierii robului de Allah

În hadithul divin autentic, Allah, Preaputernicul și Mărețul, spune: „Cine se apropie de Mine cu o palmă, Eu Mă apropii de el cu un cot. Cine se apropie de Mine cu un cot, Eu Mă apropii de el cu o lungime de brațe. Iar cine vine către Mine mergând, Eu vin către el în grabă."[51]

În al-Musnad se află și cuvintele: „Allah este mai Înalt și mai Măreț! Allah este mai Înalt și mai Măreț! Allah este mai Înalt și mai Măreț!"[52] Tot acolo, Allah spune: „Fiul lui Adam, ridică-te către Mine, și Eu voi merge către tine! Vino către Mine mergând, și Eu voi veni către tine în grabă!"[53]

Pe cel care vine către Noi îl întâmpinăm de departe,
iar celui care voiește ceea ce voim Noi îi voim ceea ce dorește.
Celui care Ne cere îi dăm mai mult decât cere,
iar celui care lucrează prin puterea Noastră îi înmuiem fierul.

Omule, dacă ai căuta să intri pe la poarta mai-marelui străjerilor, acesta nu te-ar întâmpina și nu te-ar primi; poate că te-ar și împiedica să ajungi la el și te-ar îndepărta. Dar Regele

51 Al-Bukhārī, nr. 7405; Muslim, nr. 2675.

52 Aḥmad, al-Musnad, 5/155, în cadrul hadithului precedent, „Cine se apropie de Allah cu o palmă…". Al-Haythamī, 10/197: relatat de Aḥmad și al-Ṭabarānī, iar ambele lanțuri sunt ḥasan.

53 Aḥmad, 3/478, prin Shurayḥ, care a spus că a auzit un companion relatând de la Profet ﷺ cuvintele lui Allah Preaînaltul. Al-Haythamī, 10/196–197: relatat de Aḥmad, iar transmițătorii sunt cei ai Ṣaḥīḥ-ului, în afara lui Shurayḥ ibn al-Ḥārith, care este de încredere.

regilor spune: *„Cine vine către Mine mergând, Eu vin către el în grabă."* Iar tu te îndepărtezi de El și te îndrepți către altcineva! Ai pierdut în cel mai rușinos schimb și ai suferit cea mai mare pierdere.

Pe Allah, ori de câte ori am venit să vă cercetez,
am găsit pământul strângându-se pentru mine.
Și niciodată nu mi-am abătut hotărârea de la poarta voastră
fără să mă împiedic în poalele hainelor mele.

Voi, cei care căutați, calea s-a limpezit! De ce această întârziere în a porni și această nehotărâre?

Calea către Tine s-a limpezit cu adevărat;
făptura care Te dorește nu mai are de căutat dovezi.

﴿أَفِي ٱللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ﴾

„Oare există îndoială în privința lui Allah, Făcătorul cerurilor și al pământului? El vă cheamă ca să vă ierte din păcatele voastre."
Coran, 14:10

﴿يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُواْ دَاعِىَ ٱللَّهِ﴾

„Neam al nostru, răspundeți celui care vă cheamă la Allah!"
Coran, 46:31

Suflete, vai ție, călăuzirea ți-a venit!
Răspunde: cel ce cheamă la Allah te-a strigat.
De câte ori ai fost chemat la drumul drept și te-ai îndepărtat,
dar i-ai răspuns celui ce cheamă la rătăcire, când te-a chemat!

Cele două feluri ale ajungerii la Allah

Ajungerea la Allah este de două feluri: una în această lume, iar cealaltă în Viața de Apoi. Prin ajungerea din această lume se

înțelege că inimile ajung să Îl cunoască. Când Îl cunosc, Îl iubesc, își găsesc liniștea în El și Îl găsesc aproape de ele, răspunzând cererilor lor. După cum se spune în unele relatări: *„Fiul lui Adam, caută-Mă și Mă vei găsi! Dacă M-ai găsit, ai găsit totul, iar dacă M-ai pierdut, ai pierdut totul."*

De la Noi a ieșit hotărârea:
nu vom înșela nicicând o nădejde.
Căutați-Ne și Ne veți găsi
în inimi care Ne fac loc,
răbdătoare și mulțumite
cu ceea ce vine de la Noi.

Dhū al-Nūn ieșea noaptea, își purta privirea spre cer și repeta următoarele versuri până dimineața:

Căutați pentru voi înșivă
ceva asemenea cu ceea ce am găsit eu!
Am găsit pe Cineva în Care îmi aflu liniștea,
în iubirea Căruia nu este osteneală.
Dacă m-am îndepărtat, mă apropie,
iar dacă m-am apropiat de El, Se apropie.

Cât despre ajungerea din Viața de Apoi, aceasta este intrarea în Paradis, lăcașul în care Allah îi cinstește pe prietenii Săi. Treptele lor de apropiere sunt însă diferite, pe măsura deosebirii dintre inimile lor în apropierea de Allah și în contemplarea Lui cu inima din această lume. Cel Preaînalt a spus:

﴿وَكُنتُمْ أَزْوَٰجًا ثَلَٰثَةً فَأَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ وَأَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلْمُقَرَّبُونَ﴾

„Voi veți fi trei feluri: cei de-a dreapta — cine sunt cei de-a dreapta? — și cei de-a stânga — cine sunt cei de-a stânga? —, iar cei dintâi vor fi cei dintâi. Aceștia sunt cei apropiați."

Coran, 56:7-11

Al-Shiblī se tulbura în casa sa și recita:

Nu poate îndura depărtarea Ta
cel deprins cu apropierea.
Nu poate îndura să îi fii ascuns
cel pe care iubirea l-a robit.
Dacă ochiul nu Te-a văzut,
Te-a văzut inima.

Islamul, credința și desăvârșirea adorării

Calea dreaptă din această lume cuprinde trei trepte: treapta Islamului, treapta credinței și treapta desăvârșirii adorării — iḥsān. Cine urmează treapta Islamului până la moarte este ferit de șederea veșnică în Foc și va intra negreșit în Paradis, chiar dacă, înainte de aceasta, va suferi ceea ce va suferi.

Cine urmează treapta credinței până la moarte este ferit cu totul de intrarea în Foc. Lumina credinței stinge flacăra Gheenei, până când aceasta spune: „Treci, credinciosule, căci lumina ta mi-a stins flacăra!”[54]

În al-Musnad, de la Jābir, este relatat ca vorbă a Profetului ﷺ: „Nu va rămâne nimeni, bun sau nelegiuit, fără să intre în ea. Ea va fi pentru credincios răcoare și pace, așa cum a fost pentru Ibrāhīm, până când Focul va striga de răcoarea lor.”[55] Cei care iubesc au moștenit aceasta din starea părintelui lor Ibrāhīm, pacea fie asupra lui.

În inima celui care iubește este un foc al dorului,
față de care arșița Gheenei este răcoroasă.

Cine urmează treapta desăvârșirii adorării până la moarte ajunge la Allah după moarte.

﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ ٱلْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾

„Cei care au făcut binele vor avea cea mai bună răsplată și încă un spor.”
Coran, 10:26

54 Al-Ṭabarānī, al-Kabīr, 22/668, de la Yaʿlā ibn Munyah, ca vorbă a Profetului ﷺ. Al-Haythamī, al-Majmaʿ, 10/360: în lanț se află Sulaym ibn Manṣūr ibn ʿAmmār, care este slab. Ibn Rajab, al-Takhwīf min al-Nār, p. 184: relatare rară, cu un element respins. Trimiterea ei a mai fost discutată în alte două locuri.

55 Aḥmad, al-Musnad, 3/328–329. Al-Haythamī, 7/55, spune că transmițătorii sunt de încredere. Ibn Kathīr, în Tafsīr, o numește rară și precizează că cei doi imami nu au consemnat-o. Al-Albānī a apreciat-o ca slabă în Ḍaʿīf al-Jāmiʿ, nr. 6156.

În hadithul autentic se spune: „Când oamenii Paradisului intră în Paradis, un vestitor strigă: «Oameni ai Paradisului, aveți la Allah o făgăduință pe care El voiește să Și-o împlinească față de voi.» Ei întreabă: «Care este? Oare nu ne-a albit fețele? Oare nu ne-a îngreunat balanțele? Oare nu ne-a făcut să intrăm în Paradis și nu ne-a izbăvit de Foc?» Atunci El îndepărtează vălul, iar ei Îl privesc. Pe Allah, El nu le-a dat nimic mai iubit pentru ei și mai desfătător pentru ochii lor decât vederea Lui. Acesta este sporul."[56] Apoi a recitat:

﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُواْ ٱلْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾

„Cei care au făcut binele vor avea cea mai bună răsplată și încă un spor."

Coran, 10:26

Toți oamenii Paradisului au parte de vedere, însă se deosebesc în apropierea lor în vremea vederii și în timpurile în care o au. Oamenii Paradisului, îndeobște, au parte de aceasta în Ziua Sporului, care este vinerea, iar cei mai aleși Îl privesc pe Allah în fiecare zi de două ori, dimineața și seara. Oamenii Paradisului, îndeobște, primesc acolo hrana dimineața și seara, iar cei mai aleși Îl văd pe Allah dimineața și seara.

Celor care Îl cunosc pe Allah niciun palat nu le abate gândul de la Iubitul lor și niciun râu nu le astâmpără setea în lipsa Lui. Unul dintre ei spunea: *„Când mi-e foame, pomenirea Lui îmi este hrană de drum, iar când mi-e sete, vederea Lui este cererea și dorința mea."*

Un om drept a fost văzut în vis după moartea sa și a fost întrebat despre starea a doi învățați. A spus: *„I-am lăsat acum înaintea lui Allah, Preaputernicul și Mărețul: mănâncă, beau și se desfată."* A fost întrebat: *„Dar tu?"* A răspuns: *„El știe cât de puțin doresc mâncarea, așa că mi-a îngăduit să Îl privesc."*

Tu ești alinarea setei mele când tânjesc după apă
și hrana mea când doresc mâncare.

56 Muslim, nr. 181, cu înțeles apropiat; al-Tirmidhī, nr. 2552; Ibn Mājah, nr. 187, cu această formulare.

În al-Musnad, de la Ibn ʿUmar, este relatat ca vorbă a Profetului ﷺ: „Cel de pe treapta cea mai de jos dintre oamenii Paradisului își va privi împărăția pe o întindere de două mii de ani, văzând cel mai îndepărtat loc la fel cum îl vede pe cel mai apropiat. Își va privi soțiile și slujitorii. Iar cel de pe treapta cea mai înaltă Îl va privi pe Allah, Binecuvântatul și Preaînaltul, în fiecare zi, de două ori."[57]

Al-Tirmidhī a consemnat-o cu formularea: „Cel de pe treapta cea mai de jos dintre oamenii Paradisului își va privi grădinile, soțiile, desfătarea, slujitorii și paturile pe o întindere de o mie de ani. Iar cel mai cinstit dintre ei la Allah Îi va privi Fața dimineața și seara." Apoi Trimisul lui Allah ﷺ a recitat:[58]

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾

„În Ziua aceea vor fi fețe luminoase, privind spre Domnul lor."
Coran, 75:22-23

Acesta este și înțelesul cuvintelor Trimisului lui Allah ﷺ din hadithul autentic al lui Jarīr ibn ʿAbd Allāh al-Bajalī: „Îl veți vedea pe Domnul vostru în Ziua Judecății așa cum vedeți această lună în noaptea cu lună plină, fără să întâmpinați vreo greutate în a-L vedea." A spus: „Dacă puteți să nu vă lăsați împiedicați de la o rugăciune înaintea răsăritului soarelui și de la una înaintea apusului lui, faceți aceasta!" Apoi a recitat:[59]

57 Aḥmad, al-Musnad, 2/13. Al-Haythamī, 10/401: relatat de Aḥmad, Abū Yaʿlā și al-Ṭabarānī; în lanțurile lor se află Thuwayr ibn Abī Fākhitah, asupra slăbiciunii căruia există acord.

58 Al-Tirmidhī, nr. 2553: transmis și pe alte căi de la Isrāʾīl, de la Thuwayr, de la Ibn ʿUmar, ca vorbă a Profetului ﷺ. ʿAbd al-Malik ibn Abjar îl relatează de la Thuwayr, de la Ibn ʿUmar, numai ca vorbă a acestuia din urmă. ʿAbd Allāh al-Ashjaʿī îl relatează de la Sufyān, de la Thuwayr, de la Mujāhid, de la Ibn ʿUmar, tot ca vorbă a lui Ibn ʿUmar, fără atribuire Profetului ﷺ. Al-Tirmidhī îl mai relatează la nr. 3330 și îl numește hadith rar.

59 Al-Bukhārī, nr. 7434; Muslim, nr. 633.

﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ ٱلْغُرُوبِ﴾

„Slăvește-L cu laudă pe Domnul tău înainte de răsăritul soarelui și înainte de apus!"

Coran, 50:39

Meritul dimineții și al serii și ținta lor

De vreme ce aceste două timpuri sunt, în Paradis, ceasuri ale vederii pentru cei mai aleși dintre oamenii săi, Profetul ﷺ a îndemnat la păstrarea rugăciunii în aceste două timpuri din această lume. Celui care păstrează cele două rugăciuni aici, la aceste două timpuri, și le împlinește în chipul cel mai desăvârșit — cu smerenie, prezență a inimii și buna-cuviință cuvenită — i se poate nădăjdui să fie dintre cei care Îl vor vedea pe Allah în aceste două timpuri în Paradis.

Cu atât mai mult dacă păstrează după ele pomenirea lui Allah și alte feluri de adorare până când soarele răsare ori apune. Dacă leagă de acestea și mersul din sfârșitul nopții, a unit înaintarea în cele trei timpuri: sfârșitul nopții, dimineața și seara. Sinceritatea în această înaintare îl va putea duce la cea mai înaltă ajungere pe care o caută:

﴿فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ﴾

„Într-un lăcaș al adevărului, la un Rege Atotputernic."

Coran, 54:55

Pe cel care păstrează sinceritatea în căutare, sinceritatea îl duce la lăcașul adevărului.

﴿وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ﴾

„Vestește-le celor care cred că au un loc de cinste la Domnul lor!"

Coran, 10:2

Cel care iubește nu încetează să întrebe despre cel iubit, să caute vești, să simtă adierile și să se călăuzească după urme, pentru a găsi drumul către iubitul său.

Vă întreb despre ea: este cineva să îmi dea de veste?
Despre Nuʿm nu mai știu nimic după popasul nostru.
De-aș ști unde și-au pus corturile ai ei
și spre ce ținut al lui Allah s-au îndreptat când au plecat,
atunci am urma după ea calea vântului,
chiar de Nuʿm ar fi ajuns dincolo de stele!

Cât de înaltă este năzuința care Îl are ca țintă pe Allah și cât de nobil este sufletul al cărui Iubit este Allah:

﴿وَلَا تَطْرُدِ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ﴾

„Nu îi alunga pe cei care Îl cheamă pe Domnul lor dimineața și seara, dorind Fața Sa!"

Coran, 6:52

Cel care iubește nu dorește decât ceea ce voiește Iubitul său;
cel care iubește se smerește prin tot binele.

Cel legat de Viața de Apoi și cel legat de această lume

Valoarea fiecărui om se află în ceea ce caută. Celui care Îl caută pe Allah nu i se poate pune un preț: cel care Îl caută pe Allah este prea măreț ca să fie prețuit, iar cel care caută altceva este prea lipsit de însemnătate ca să aibă un preț.

Al-Shiblī a spus: *„Pe cel care se leagă de această lume, ea îl arde cu focul ei și îl face cenușă împrăștiată de vânt. Pe cel care se leagă de Viața de Apoi, aceasta îl arde cu lumina ei și îl face un lingou de aur de care te poți folosi. Iar pe cel care se leagă de Allah, El îl arde cu lumina unicității Sale și îl face o nestemată fără preț."*

Are năzuințe ale căror înălțimi nu au capăt,
iar cea mai mică dintre ele este mai măreață decât veacurile.

Al-Shiblī a fost întrebat: *„Se mulțumește cel care iubește cu ceva primit de la Iubitul său înainte să Îl vadă?”* Atunci a recitat:

Pe Allah, de m-ai încununa
cu coroana lui Kisrā, regele Răsăritului,
și de mi-ai dărui averile tuturor oamenilor,
ale celor care au pierit și ale celor care au rămas,
dar mi-ai spune că nu ne vom întâlni niciun ceas,
aș alege, Stăpânul meu, să ne întâlnim.

Cel a cărui năzuință este astfel nu se mulțumește să caute nimic altceva în afara lui Allah, Slăvitul și Preaînaltul:

Toate plecările mele de dimineață și de seară
sunt în serile și diminețile mele.
Pomenirea Ta îmi este viață,
mireasmă și desfătare.
Tu ești cererea mea și partea mea,
dorința mea și izbânda mea,
Tu, ajutorul meu și adăpostul meu
pentru călăuzirea și îndreptarea mea!

Faptele în fața socotelii

﴿وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُواْ يَحْتَسِبُونَ﴾

„Le va apărea de la Allah ceea ce nu și-au închipuit."
Coran, 39:47

Acest verset apăsa greu asupra celor care se temeau dintre cei care Îl cunoșteau pe Allah. El arată că unor robi, la întâlnirea cu Allah, li se va arăta ceea ce nu și-au închipuit: de pildă, omul poate fi nepăsător față de ceea ce îl așteaptă, întors de la aceasta, fără să lucreze și fără să se gândească la ea. Când vălul este îndepărtat, vede acele grozăvii înspăimântătoare și îi apare ceea ce nu intrase în socoteala lui.

De aceea, ʿUmar, Allah să fie mulțumit de el, a spus: „Dacă aș avea cât să umplu pământul cu aur, l-aș da ca răscumpărare pentru groaza a ceea ce urmează după moarte."[60] În hadith se spune: „Nu vă doriți moartea, căci groaza a ceea ce urmează după ea este mare. Printre semnele fericirii omului este să aibă o viață lungă și Allah să îi dăruiască întoarcerea căită către El."[61]

60 Abū Yaʿlā, nr. 2731. Al-Haythamī, 9/77: transmițătorii sunt cei ai Ṣaḥīḥ-ului. Al-Ṭabarānī, al-Awsaṭ, nr. 579, precizează că de la ʿAbd Allāh ibn ʿUmar îl transmite numai Mubārak ibn Faḍālah; al-Haythamī, 9/76, apreciază lanțul ca ḥasan. De asemenea, Ibn Ḥibbān, nr. 6891, ediția al-Iḥsān; al-Ḥākim, al-Mustadrak, 3/98; Abū Nuʿaym, al-Ḥilyah, 3/355.

61 Aḥmad, al-Musnad, 3/332; ʿAbd ibn Ḥumayd, nr. 1155; al-Bayhaqī, al-Shuʿab, nr. 10589. Al-Haythamī, 10/203: relatat de Aḥmad și al-Bazzār, iar lanțul său este ḥasan.

Unul dintre înțelepții înaintașilor a spus: *„Câte locuri de rușine vor fi în Ziua Judecății, care nu ți-au trecut niciodată prin minte!”* Acestora le corespund cuvintele Celui Preaînalt:

﴿لَّقَدْ كُنتَ فِى غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾

„Ai fost nepăsător față de aceasta; ți-am îndepărtat vălul, iar astăzi vederea ta este pătrunzătoare.”

Coran, 50:22

Când faptele ajung pulbere risipită

Primul fel: acesta cuprinde și ceva mai larg decât cele spuse: omul poate avea fapte de la care nădăjduiește binele, dar ele ajung pulbere risipită și sunt schimbate în fapte rele. Cel Preaînalt a spus:

﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَعْمَٰلُهُمْ كَسَرَابٍۭ بِقِيعَةٍ﴾

„Faptele celor care au tăgăduit sunt asemenea unui miraj pe un șes.”

Coran, 24:39

Și a spus:

﴿وَقَدِمْنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُواْ مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَٰهُ هَبَآءً مَّنثُورًا﴾

„Ne vom îndrepta spre faptele pe care le-au făcut și le vom preface în pulbere risipită.”

Coran, 25:23

Despre versetul:

﴿وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُواْ يَحْتَسِبُونَ﴾

„Le va apărea de la Allah ceea ce nu și-au închipuit”

Coran, 39:47

al-Fuḍayl a spus: *„Au făcut fapte și le-au socotit bune, dar iată că ele sunt rele.”*

Al doilea fel: apropiat de acesta este ca omul să facă un păcat pe care îl socotește mic și îl tratează cu ușurință, dar care ajunge să fie pricina pieirii sale. După cum a spus Cel Preaînalt:

﴿وَتَحْسَبُونَهُۥ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمٌ﴾

„Voi îl socoteați neînsemnat, dar la Allah el este mare.”

Coran, 24:15

Unul dintre companioni a spus: „Voi faceți fapte pe care le socotiți mai neînsemnate decât un fir de păr, dar noi, pe vremea Trimisului lui Allah ﷺ, le socoteam dintre cele care aduc pieirea.”[62]

Al treilea fel: și mai grav este cazul celui căruia fapta rea îi este împodobită, astfel încât o vede drept bună. Cel Preaînalt a spus:

﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِٱلْأَخْسَرِينَ أَعْمَـٰلًا ٱلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾

„Spune: «Să vă vestim cine sunt cei care pierd cel mai mult prin faptele lor? Cei a căror străduință în această lume s-a rătăcit, în timp ce ei cred că fac bine.»”

Coran, 18:103-104

62 Al-Bukhārī, nr. 6492, de la Anas.

Ibn ʿUyaynah a relatat că, atunci când Muḥammad ibn al-Munkadir era pe moarte, s-a neliniștit. L-au chemat la el pe Abū Ḥāzim, iar acesta a venit. Ibn al-Munkadir i-a amintit cuvintele lui Allah:

﴿وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُواْ يَحْتَسِبُونَ﴾

„Le va apărea de la Allah ceea ce nu și-au închipuit."
Coran, 39:47

Ibn al-Munkadir a continuat: *„Mă tem să nu mi se arate de la Allah ceea ce nu mi-am închipuit."* Atunci au început amândoi să plângă. Ibn Abī al-Dunyā și Ibn Abī Ḥātim au consemnat relatarea. Ibn Abī al-Dunyā adaugă că familia lui i-a spus: *„Te-am chemat să îi ușurezi starea, dar tu l-ai făcut să sufere și mai mult."* El le-a istorisit ceea ce îi spusese.

Al-Fuḍayl ibn ʿIyāḍ a istorisit că i se relatase despre Sulaymān al-Taymī că i s-a spus: *„Tu ești cine ești! Cine se compară cu tine?"* El a răspuns: *„Opriți-vă! Nu spuneți așa ceva! Nu știu ce mi se va arăta de la Allah. L-am auzit pe Allah spunând:"*

﴿وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُواْ يَحْتَسِبُونَ﴾

„Le va apărea de la Allah ceea ce nu și-au închipuit."
Coran, 39:47

Al patrulea fel: Sufyān al-Thawrī spunea despre acest verset: „Vai celor care fac faptele ca să fie văzuți de oameni, din pricina acestui verset!" Așa este în hadithul celor trei prin care va fi aprins întâi Focul: învățatul, cel care dă milostenie și cel care luptă.[63]

Al cincilea fel: la fel este omul care face fapte bune, dar are asupra sa nedreptăți săvârșite față de alții și crede că faptele lui îl vor izbăvi. Atunci i se va arăta de la Allah ceea ce nu și-a închipuit: cei cărora le datorează drepturi își vor împărți toate

63 Muslim, nr. 1905, de la Abū Hurayrah, ca vorbă a Profetului ﷺ.

faptele lui bune, fără să le ajungă. Vor fi aruncate apoi asupra lui din faptele lor rele și va fi aruncat în Foc.

Al șaselea fel: omului i se poate cerceta socoteala amănunțit și i se cere recunoștința pentru binecuvântări. Cea mai mică dintre ele îi poate cuprinde toate faptele. Rămân apoi celelalte binecuvântări, pentru care i se cere recunoștință, și este pedepsit. De aceea, Profetul ﷺ a spus: „Cel căruia i se cercetează socoteala amănunțit este pedepsit sau piere."[64]

Al șaptelea fel: omul poate avea fapte rele care îi anulează unele dintre faptele sale și faptele mădularelor sale, cu excepția monoteismului, și astfel intră în Foc. În Sunan Ibn Mājah, de la Thawbān, este relatat ca vorbă a Profetului ﷺ: „Din comunitatea mea sunt oameni care vor veni cu fapte asemenea munților, iar Allah le va preface în pulbere risipită."[65] În această relatare se spune: „Ei sunt oameni din același neam cu voi și vorbesc limba voastră,[66] iau din noapte așa cum luați și voi, dar, când sunt singuri înaintea celor oprite de Allah, le încalcă."

Yaʿqūb ibn Shaybah și Ibn Abī al-Dunyā au consemnat de la Sālim, sclavul eliberat al lui Abū Ḥudhayfah, o relatare atribuită Profetului ﷺ: „În Ziua Judecății vor fi aduși oameni cu fapte bune asemenea munților Tihāmah. Dar, când sunt aduși, Allah le preface faptele în pulbere, apoi îi răstoarnă în Foc." Sālim a spus: „M-am temut să nu fiu dintre ei." Profetul ﷺ a spus: „Ei posteau, se rugau și luau o parte din noapte, însă, când li se arăta ceva oprit, îl luau, iar Allah le-a anulat faptele."[67]

Fapta poate fi anulată și de o boală precum fățărnicia ascunsă, mulțumirea trufașă față de ea și altele asemenea, fără ca acela care o săvârșește să își dea seama.

---

64 Al-Bukhārī, nr. 4939 și 6536; Muslim, nr. 2876/79–80.

65 Ibn Mājah, nr. 4245. În al-Zawāʾid, lanțul este apreciat ca autentic, cu transmițători de încredere. Abū ʿĀmir al-Alhānī se numește ʿAbd Allāh ibn Ghābir.

66 Formularea „vorbesc limba voastră" nu apare în versiunea lui Ibn Mājah.

67 Și Abū Nuʿaym, al-Ḥilyah, 1/178.

Grija acestei lumi și nefericirea Vieții de Apoi

Ḍaygham, omul evlavios, a spus: *„Dacă Viața de Apoi nu îi aduce bucurie credinciosului, asupra lui se adună două griji: grija acestei lumi și nefericirea Vieții de Apoi."* I s-a spus: *„Cum să nu îi aducă Viața de Apoi bucurie, când el se ostenește și se trudește în această lume?"* El a răspuns: *„Dar primirea faptelor? Dar scăparea? Câți oameni cred că și-au îndreptat toată năzuința, apoi, în Ziua Judecății, aceasta le este adunată și aruncată în față!"*

De aceea, ʿĀmir ibn ʿAbd Qays și alții se neliniștea din pricina acestui verset:

﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ﴾

„Allah primește numai de la cei cu teamă de El."
Coran, 5:27

Ibn ʿAwn a spus: *„Nu te încrede în mulțimea faptelor tale, căci nu știi dacă ți-au fost primite sau nu. Și nu te socoti în siguranță în privința păcatelor tale, căci nu știi dacă ți-au fost ispășite sau nu. Faptele tale, în întregime, sunt tăinuite față de tine: nu știi ce va face Allah cu ele."*

Al-Nakhaʿī plângea la moartea sa și spunea: *„Îl aștept pe solul Domnului meu și nu știu dacă îmi va vesti Paradisul sau Focul."* Altul s-a neliniștit la moarte și a fost întrebat: *„De ce te neliniștești?"* A răspuns: *„Nu mai este decât un ceas și nu știu încotro voi fi dus."*

Unul dintre companioni s-a neliniștit la moartea sa și a fost întrebat despre starea lui. El a spus: „Allah a strâns creația Sa în două cete: una pentru Paradis și una pentru Foc, iar eu nu știu în care dintre ele mă aflu."[68]

68 Al-Ṭabarānī, al-Kabīr, 20/365, de la Muʿādh ibn Jabal. Al-Haythamī, 7/187: în lanț se află al-Barāʾ ibn ʿAbd Allāh al-Ghanawī, care este slab, iar al-Ḥasan nu l-a întâlnit pe Muʿādh. Aḥmad, 4/176–177 și 5/168, îl relatează de la un companion al Profetului ﷺ. Al-Haythamī precizează că transmițătorii relatării lui Aḥmad sunt cei ai Ṣaḥīḥ-ului.

Luați seama, luați seama!
Cine cugetă cu adevărat la acestea simte neliniște. Fiul lui Adam este expus unor grozăvii mari: moartea, mormântul și viața dintre moarte și înviere, grozăviile statului la judecată, calea peste Foc și balanța. Mai mari decât acestea sunt statul înaintea lui Allah, Preaputernicul și Mărețul, și intrarea în Foc. El se teme pentru sine de șederea veșnică în el, dacă la moarte îi este luată credința. Credinciosul nu se socotește la adăpost de niciunul dintre aceste lucruri.

﴿فَلَا يَأۡمَنُ مَكۡرَ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡقَوۡمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ﴾

„Nu se cred la adăpost de planul lui Allah decât oamenii pierduți."
Coran, 7:99

Înțelegerea deplină a acestora nu îl lasă pe fiul lui Adam să își găsească tihna. Unul dintre ei a văzut pe cineva spunându-i:

Cum poate ochiul să doarmă liniștit,
când nu știe în care dintre cele două lăcașuri va ajunge?

Un mort, care fusese un rob evlavios și stăruitor în adorare, a fost întrebat despre starea sa. El a recitat:

Nimeni nu știe ce se află în mormânt
în afară de Allah și de cel aflat în mormânt.

Altul a spus:

Pe Allah, dacă oamenii ar ști
pentru ce au fost creați, nu ar fi nepăsători și nu ar dormi!
Au fost creați pentru un lucru pe care, de l-ar vedea
ochii inimilor lor, ar rătăci năuci.
Moarte, apoi mormânt, apoi înviere,
mustrare și grozăvii nemăsurate!
Pentru Ziua Învierii au lucrat oameni:
de teama ei s-au rugat și au postit.
Iar noi, când ni se poruncește ori ni se interzice,
suntem asemenea oamenilor peșterii: treji, dar adormiți.

Aici se încheie lucrarea. Laudă lui Allah, Domnul lumilor! Binecuvântarea și pacea lui Allah fie asupra robului și Trimisului Său Muḥammad, asupra întregii sale familii și a tuturor companionilor săi.

Glosar

Cumpătare
Măsura în adorare, între neglijență și exagerare; nu înseamnă părăsirea obligațiilor.
Qadariți
Denumire folosită în text pentru cei care nu consideră că Allah creează faptele robilor.
Ṣubḥ / Fajr
Rugăciunea obligatorie de la ivirea zorilor.
ʿ**Aṣr**
Rugăciunea obligatorie de după-amiază.
ʿ**Ishā**ʾ
Rugăciunea obligatorie de noapte.
Ḥasan
Calificare a unui hadith considerat bun; evaluările citate în note aparțin învățaților menționați acolo.
Gharīb
Relatare rară pe o anumită cale de transmitere; termenul nu înseamnă singur că relatarea este autentică.
Tadlīs
Transmitere într-o formulă care poate ascunde lipsa auzirii directe de la persoana citată.

Bibliografie

1. Coranul. Referințele indică numărul surei și al versetului.
2. Al-Bukhārī. Al-Jāmiʿ al-Ṣaḥīḥ.
3. Muslim ibn al-Ḥajjāj. Al-Ṣaḥīḥ.
4. Aḥmad ibn Ḥanbal. Al-Musnad.
5. Abū Dāwūd. Al-Sunan.
6. Al-Tirmidhī. Al-Jāmiʿ.
7. Ibn Mājah. Al-Sunan.
8. Ibn Khuzaymah. Al-Ṣaḥīḥ.
9. Al-Ḥākim al-Naysābūrī. Al-Mustadrak ʿalā al-Ṣaḥīḥayn.
10. Abū Nuʿaym al-Iṣbahānī. Ḥilyat al-Awliyāʾ.
11. Al-Ṭabarānī. Al-Muʿjam al-Kabīr; Al-Muʿjam al-Awsaṭ.
12. Al-Bayhaqī. Shuʿab al-Īmān; Al-Sunan al-Kabīr.
13. ʿAbd Allāh ibn al-Mubārak. Al-Zuhd.
14. Ibn Abī al-Dunyā. Kitāb al-Shukr.
15. Al-Kharāʾiṭī. Kitāb al-Shukr.
16. Al-Ṭabarī. Jāmiʿ al-Bayān, comentariul Coranului.
17. Ibn Kathīr. Tafsīr al-Qurʾān al-ʿAẓīm.
18. Al-Haythamī. Majmaʿ al-Zawāʾid.
19. Ibn Rajab al-Ḥanbalī. Jāmiʿ al-ʿUlūm wa-l-Ḥikam; Al-Takhwīf min al-Nār.

Indice

adorare 6, 14, 21, 31, 32, 44, 53
cumpătare 1, 18, 21, 23, 32
iertare 12, 14, 25, 30
milă 1, 6, 12, 15, 25
Paradis 2, 3, 4, 5, 7, 10, 14, 16, 17, 22, 28, 35, 40, 41, 42, 44, 53
recunoștință 8, 12, 14, 15, 51
rugăciune 19, 24, 30, 31, 44
sinceritate 11
speranță 15, 22, 34
statornicie 2, 18, 22, 33
teamă 33
Viața de Apoi 4, 23, 39, 40, 45, 52

Cules cu Libertinus Serif și Amiri. Institutul Tawhid.

AL-MAḤAJJAH

Calea către Allah

O lucrare despre sinceritate, cumpătare și nădejdea în mila lui Allah, păstrând grija pentru fapte.

Ibn Rajab arată cum teama și speranța însoțesc adorarea și pregătirea pentru întâlnirea cu Domnul.

Traducere în limba română

Institutul Tawhid

INSTITUTUL TAWHID

tawhid.ro